

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2011

Johana Breburdová

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze

Ústav českého jazyka a teorie komunikace

Bakalářská práce

Johana Breburdová

Čeština nerodilého mluvčího (případová studie)

Czech of a Non-Native Speaker (Case Study)

Praha 2011

Vedoucí práce: prof. PhDr. Karel Šebesta, CSc.

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Filozofická fakulta

Katedra / ústav: Ústav českého jazyka a teorie komunikace

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Jméno a příjmení studenta: Johana Breburdová

Datum narození: 16. 4. 1988

Kontaktní adresa: Drahobudice 22, 281 44 Zásmuky

Obor studia / kombinace: Český jazyk a literatura

Diplomní obor: Český jazyk

Název práce v češtině: Čeština nerodilého mluvčího (případová studie)

Název práce v angličtině: Czech of a Non-native Speaker (case study)

Vedoucí práce: doc. PhDr. Karel Šebesta, CSc.

Konzultant:

Pokyny k vypracování:

1. Studium relevantní odborné literatury
2. Získání dat k jazykové biografii mluvčích
3. Získání jazykového materiálu (nahrávka ve standardizovaných situacích; její přepis; písemný projev na zadané téma, jeho přepis)
4. Analýza jazykového materiálu, identifikace chyb (error)
5. Interpretace zjištěných chyb, jejich zhodnocení (mj. s ohledem na transfer)
6. Shrnutí výsledků, závěry a zhodnocení

Doporučená literatura:

GASS, S. M.; SELINKER, L. (ed.). *Language Transfer in Language Learning*. Amsterdam Benjamins, 1992.

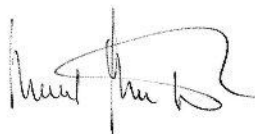
ODLIN, Terence. *Language Transfer*. Cambridge : CUP, 200?

HENDRICH J. a kol. *Didaktika cizích jazyků*. Praha, 1998.

CHODĚRA, RIES. *Výuka cizích jazyků na prahu nového století*. Ostrava : Ostravská univerzita, 1999.

CHODĚRA, RIES. *Didaktika vyučování cizím jazykům*. I.a II.díl. Ostrava, 1999/2000

Vedoucí práce (podpis):

Datum zadání práce:

07.09.2017 : DR. REJZEK

L.S.

Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta (4)
Studijní oddělení
Praha 1, nám. J. Palacha 2, 116 38

.....
Vedoucí základní součásti:

.....
Děkan:

Datum:

Děkuji prof. PhDr. Karlu Šebestovi, CSc., za vedení práce, Bc. Andrijovi Marićovi za trpělivost a vstřícnost a Janu Štěpánkovi za zapůjčení potřebných publikací a pomoc při závěrečné korektuře textu.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 24. května 2011

podpis: Johana Bubulová

Abstrakt

Bakalářská práce se zabývá analýzou českého textu nerodilého mluvčího pocházejícího z Černé Hory. Obsahuje úvod pojednávající o teorii osvojování cizího jazyka a roli transferu v této oblasti. V rozboru se pracuje s psanými i mluvenými texty, které jsou analyzovány s přihlédnutím k vlivu jazykového transferu na vznik chyb.

Klíčová slova: chybová analýza, nerodilý mluvčí, transfer, interference

Abstract

The main goal of the thesis is to analyze Czech texts of a non-native speaker who comes from Montenegro. It contains an introduction which deals with the theory of second language acquisition and the role of language transfer in this field. The analysis assesses written texts as well as spoken language considering the influence of language transfer on error-making.

Key words: error analysis, non-native speaker, transfer, interference

Obsah

ÚVOD.....	10
1. TEORETICKÁ ČÁST	11
1.1 Teoretický úvod.....	11
1.2 Jazykový životopis	17
1.3 Poznámka k Andrijovu mateřskému jazyku	18
1.4 Charakteristika textů.....	19
1.5 Postup práce	20
2. PRAKTICKÁ ČÁST	21
2.1 Pravopis	21
2.2 Hláskoslovná rovina	26
2.3 Morfologická rovina.....	32
2.4 Lexikální rovina	39
2.5 Syntaktická rovina	43
ZÁVĚR	50
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	52
SEZNAM PŘÍLOH.....	54

Seznam zkratk:

apod.	a podobně
atd.	a tak dál
atp.	a tak podobně
např.	například
os.	osoba
p.	pád
pl.	plurál
sg.	singulár
tzv.	takzvaný

ÚVOD

Cílem této bakalářské práce je případová studie analyzující jazykový projev nerodilého mluvčího češtiny. Budu zkoumat míru ovládnutí češtiny jako cizího jazyka, a to ve všech rovinách psaného i mluveného textu. Přihlížet budu zvláště k mezijazykovému transferu.

Po krátkém uvedení do teorie osvojování cizího jazyka přistoupím k rozboru konkrétního případu, tzn. přiblížím dosavadní jazykové zkušenosti nerodilého mluvčího češtiny, zmíním se o jeho mateřštině a popíšu texty, které jsem k rozboru zvolila, a postup práce. Poté přejdu k chybové analýze textů. Zaměřím se na nejčastější problematické oblasti a pokusím se zjistit příčinu vzniku chyb. V závěru bych se ráda pokusila popsat komplexně jazykovou úroveň studenta, především co se týče produkce, tedy mluvení a psaní.

1. TEORETICKÁ ČÁST

1.1 Teoretický úvod

Osvojování

Osvojování cizího jazyka je složitý proces, jímž se zabývají didaktika, psychologie a zprostředkovaně i lingvistika. Jeho úspěch a postup je ovlivněn mnoha faktory. Osobností a věkem studenta, metodami učení, původním mateřským jazykem a jazykovou vybaveností studenta a mnoha dalšími.

Podle amerického lingvodidaktika a psychologa S. D. Krashena *osvojování si* (acquisition) cizího jazyka není totožné s *učení se* (learning) cizímu jazyku. Na rozdíl od učení se jedná o nevědomý, implicitní proces, analogický k „učení se“ mateřskému jazyku, při kterém je nabývání znalostí neuvědomované a zaměřené na smysl sdělení. Učení se je proces explicitně zaměřený na jazykový systém, formu a nevede ke spontánnímu užívání jazyka. Krashen rozpracovává teorii tzv. monitoru, kdy naučené funguje pouze jako „kontrola“ osvojeného. Jeho názor však nebyl všeobecně přijat, např. G. Bibeau jeho striktní diferenciaci těchto dvou konceptů odmítá s tím, že mezi oběma je kontinuální přechod, nevědomé je s vědomým spjato a člověk může pro vědomé vyjádření určitých forem čerpat podklady právě ve svém podvědomí.¹ (Hrdlička, 2002: 32n., 65; Choděra, 2006: 58n.)

Cizí jazyk se na rozdíl od mateřského nezačínáme učit nezprostředkovaně, ale za pomoci právě mateřštiny. Tento proces probíhá postupně, po úrovních. R. Choděra uvádí čtyři úrovně osvojení jazyka. Jsou jimi vědomosti, primární dovednosti, návyky a sekundární dovednosti. Hranice mezi nimi ovšem nejsou ostré, úrovně jsou vzájemně usouvztažněny a propojeny.

Vědomosti, které nejprve nabýváme, jsou vědomostmi „o“ jazyce, tedy uvědomovaně osvojenými teoretickými poznatky. Proti nim stojí vědomosti „z“ jazyka, podvědomé, implicitní poznatky, spočívající v nezprostředkovaném spojení výrazu s významem. Vědomosti „z“ jazyka vyplývají z dlouhodobé praktické jazykové zkušenosti.

Další úrovní jsou primární dovednosti, založené na vědomostech „o“ jazyce. S nimi si vystačíme při činnostech jako čtení a psaní, kdy není třeba okamžitá reakce.

---

¹ V této práci budu pojmy učení a osvojování používat synonymně.

Návyk, vzniklý z opakování, je dalším stadiem, automatizační fází, kdy jsme způsobilí k použití vědomostí „z“ jazyka.

Sekundární dovednost umožňuje použít návyk se zaměřením na obsah, opustit automatizační fázi a týká se všech řečových dovedností, čtení, psaní, mluvení i poslechu. (Choděra, 2006: 55n.)

Osvojení cizího jazyka má za cíl dosáhnout určité jazykové kompetence, tzn. schopnosti produkovat a recipovat projevy v cizím jazyce.

N. Chomsky pracuje s pojmy *kompetence* a *performance* (analogicky k *langue* a *parole*). Kompetenci chápe jako znalost jazyka a jeho struktur, přičemž mluvčí je schopen rozeznávat gramaticky správné věty od nesprávných a přijímat i produkovat výpovědi, se kterými se dosud nesetkal. Performanci se rozumí aktuální užití jazyka v konkrétní situaci. (Choděra 2006: 54; Hrdlička, 2002: 44)

Proti Chomského úzkému pojetí jazykové (lingvistické) kompetence vystupuje D. Hymes a zavádí termín *komunikativní kompetence*, která kompetenci lingvistickou implikuje, ale kromě jazykového kódu předpokládá i znalosti společenských a kulturních pravidel komunikace. (Choděra, 2006: 54; Hrdlička, 2002: 44)

Choděra ve svém pojetí uvádí čtyři druhy kompetence. První je lingvistická kompetence, spočívající ve vědomostech „o“ jazyce a v jeho interpretaci. Od ní se liší tři zbývající, kompetence jazyková, tzn. vědomost z jazyka, kompetence řečová, sekundární dovednost, umožňující používat jazyk ve shodě s jeho normou, a kompetence komunikativní, zahrnující znalosti úzu daných komunikačních situací, verbální i nonverbální prostředky a další kulturní a sociální faktory komunikace. (Choděra, 2006: 55)

Transfer

Jak bylo řečeno výše, cizí jazyk se učíme již za znalosti nejméně jednoho, mateřského, jazyka. Tento fakt je také východiskem pro aplikaci teorie transferu na učení se cizímu jazyku – učíme se na základě již naučeného, které má vliv na nově osvojované.

Transfer neboli přenos je primárně psychologickým fenoménem z oblasti psychologie učení. V lingvistice se o něm začíná hovořit v 19. století, a to nejprve v souvislosti se změnami v jazyce, které probíhají pod vlivem jiného jazyka, pokud jsou v kontaktu. Transfer se ovšem neobjevuje pouze v této diachronní perspektivě.

Významným činitelem je také při osvojování cizího jazyka. (Odlin, 1997: 6n.; Arabski, 2006: 13)

V aplikované lingvistice je termín transfer používán pro proces při osvojování cizího jazyka, při němž mluvčí přenášejí znalosti z jednoho jazyka na jazyk druhý, osvojovaný. (Arabski, 2006: 12)

Názory na míru vlivu a důležitosti transferu se ovšem mění. Konfrontačním studiem jazyků se zabývala již ve dvacátých letech pražská lingvistická škola. (Hendrich, 1988: 43) „*Konfrontace se v pražské škole neorientuje jen na rozdíly, nýbrž i na shody ve zkoumaných jazycích. Takto chápaná konfrontace vede pak k rozlišování kladného, záporného a neutrálního vlivu mateřského jazyka na osvojování jazyka cizího.*“ (Hendrich, 1988: 28)

Největší důležitost připisovaly transferu behaviorismus a kontrastivní analýza (Contrastive Analysis), směry nejvlivnější v padesátých a šedesátých letech dvacátého století. Transfer byl jedním z klíčových konceptů behavioristické teorie. „*The main claim with regard to transfer is that the learning of task A will effect the subsequent learning of task B.*“ (Gass, Selinker, 2008: 93) Jiná definice transferu na pozadí behaviorismu zní: „*... a process described as the automatic, uncontrolled, and subconscious use of past learner behaviours in the attempt to produce new responses.*“ (Arabski, 2006: 12) Kvůli používání v tomto kontextu se však pojem transfer stal spíše nepopulárním. Behavioristické teorie o osvojování cizího jazyka (Second Language Acquisition), které vycházely z předpokladu, že jazyk je soubor návyků a že učení se novému jazyku vyžaduje zavedení nového souboru, začaly v šedesátých letech ztrácet věrohodnost a s nimi i metody kontrastivní analýzy. (Odlin, 1997: 26; Johnson, Johnson, 2002: 110; Gass, Selinker, 2008: 96)

Kontrastivní analýza, směr rozšířený ve výzkumu osvojování cizího jazyka nejvíce v šedesátých letech, připisoval transferu zodpovědnost za všechny chyby a také předpokládal jejich předpověditelnost na základě analýzy podobností a odlišností dvou jazyků. (Hansen Edwards, Zampini, 2008: 64; Gass, Selinker, 2008: 96) Tato teorie však začala pozbývat platnost po řadě výzkumů, jež ukázaly, že potíže při osvojování nejsou vždy spojeny s odlišnostmi mezi jazyky a že odlišnosti nemusí vždy způsobovat potíže. (Odlin, 1997: 17)

Pro metodu nastupující po kontrastivní analýze, tzv. chybovou analýzu (Error Analysis), zaznamenávající úspěch v sedmdesátých letech, se transfer stává jen jednou z více možných příčin vzniku chyb v produkci mluvčího cizího jazyka. Po sestavení

korpusu chyb z textu se přistupuje k jejich rozdělení (taxonomy). To může probíhat podle různých hledisek, například podle lingvistického typu chyby či podle toho, jaký efekt na komunikaci chyba má. Pro stanovení příčin chyby se kromě transferu dá uvažovat o vlivu způsobu výuky (transfer of training), o strategiích, které si vytváří student cizího jazyka při učení, jimiž může být například přílišná simplifikace či generalizace naučeného. Další příčinou mohou být způsoby, jimiž si mluvčí usnadňuje komunikaci, kdy produkuje výpovědi, o kterých ví, že nejsou správné, ale jež jsou srozumitelné. (Johnson, Johnson, 2002: 112, Odlin, 1997: 18)

Chybová analýza poukázala na komplexnost učení se cizímu jazyku, jejími problematickými oblastmi ovšem mohou být nejednoznačnost zařazování chyb do určitých kategorií podle příčiny či odvislost analýzy od výskytu chyb – v potaz by měl být brán i jejich případný „nevýskyt“. (Odlin, 1997: 19; Gass, Selinker, 2008: 104)

Dalším důkazem podporujícím skepsi vůči roli transferu při osvojování cizího jazyka jsou výzkumy ukazující, že stejný druh chyb v jednom jazyce se vyskytuje u mluvčích jakéhokoli jiného mateřského jazyka. A také že tyto chyby jsou srovnatelné s chybami, které dělá dítě při učení se mateřskému jazyku, a tedy existují jisté univerzální vývojové procesy při osvojování jazyka jak mateřského, tak cizího. (Odlin, 1997: 19n.)

Podle Radomíra Choděry existuje pro didaktiku cizího jazyka osm základních zásad, mezi nimiž jako první figuruje zásada respektování mateřského jazyka, která je snahou o řízení a ovlivňování permanentního a nevědomého vlivu mateřštiny na osvojení si cizího jazyka. (Choděra, 2006: 121) Zřetel k jazykovému transferu mezi zásady didaktiky cizích jazyků zahrnuje i J. Hendrich (Hendrich, 1988; Choděra, 2006: 121n.). Transfer neboli přenos je tedy i dnes považován za významnou kategorii, která ovlivňuje proces osvojování cizího jazyka, jeho roli však nelze přeceňovat. „...*its potential effect on acquisition may be large or small depending on the complex variations of the social settings in which acquisition takes place.*“ (Odlin, 1997: 14) Kontrastivní analýza podle Odliny již nemá spolehlivou předpovědicí hodnotu, nicméně objevují se argumenty podporující její některé typy a tato otázka je stále námětem k diskusi. (Odlin, 1997: 19) Například Jan Daněk v článku Možnosti predikce negativního jazykového transferu vyslovuje názor, že predikce možná je, „...*avšak rozsah negativního transferu není přímo závislý na míře strukturální odlišnosti dvou jazyků, a predikce založené na kontrastivním lingvistickém zkoumání je tedy vždy nutné ověřovat nelingvistickými metodami, např. analýzou chyb.*“ (Daněk, 2009: 193) Negativní transfer tedy, jak bylo naznačeno výše,

není jedinou příčinou chyb v cizojazyčném textu, ačkoli podle Choděry (Choděra, 2006: 50) je stále považován za příčinu nejčastější.

Můžeme rozlišovat transfer pozitivní (facilitation) a negativní (interference). Tyto termíny se vztahují pouze k tomu, zda transfer způsobuje správné, či nesprávné použití jazyka, nejde o dva rozdílné kognitivní procesy. (Gass, Selinker, 2008: 94) V článku Jana Daňka, který vychází z poznatků kontrastivního lingvistického výzkumu, se setkáme s touto formulací: „*K odlišení pozitivního a negativního jazykového transferu dobře poslouží matematická terminologie: zatímco pozitivní jazykový transfer vychází z průniku množin langue obou jazyků, negativní jazykový transfer ... vychází z té oblasti langue prvního jazyka, která náleží k rozdílu obou množin.*“ (Daněk, 2009: 187)

Interference může působit proaktivně, tzn. že dříve osvojené jevy zabraňují správnému osvojení nových jevů, nebo retroaktivně, kdy jsou dříve osvojené jevy vytlačovány nově osvojovanými. Tato varianta je v rámci osvojování cizího jazyka méně frekventovaná, většinou zde dochází k vlivu mateřského jazyka na cizí. (Gass, Selinker, 2008: 94)

Dále se rozlišuje vnitro- a mezijazyková interference, přičemž do mezijazykové se zařazuje i interference způsobená jiným jazykem než mateřským, který si student osvojil dříve či si ho osvojuje současně. (J. Hendrich /Hendrich, 1988: 367/ uvádí, že s větší mírou osvojení jazyka klesá působení mezijazykové a stoupá působení vnitrojazykové interference. Na tento jev však existují rozdílné názory.) (Choděra, 2006: 50)

Vliv na míru a výskyt interference má samozřejmě i vzájemná příbuznost obou jazyků. Transfer je tím intenzivnější, čím geneticky bližší si jazyky jsou. A to jak pozitivní, tak negativní. (Arabski, 2006: 13) Choděra k tomu uvádí, že při recepci je vzájemná spřízněnost pozitivum, v rámci produkce je kladný efekt vcelku zanedbatelný. (Choděra, 2006: 50)

Interference se projevuje buď v jazykové kompetenci jako neznalost (error), či performanci jako náhodné selhání (lapse, mistake). S. P. Corder, který toto dělení zavedl, dělá rozdíl i mezi lapse a mistake, kde lapse značí „performance failure“, přerěknutí, a mistake „inappropriate usage“, tedy použití nesprávného slova pro určitou skutečnost nebo v určité situaci. Toto dělení však nevešlo ve všeobecnou známost. (Choděra, 2006: 50; Johnson, Johnson, 2002: 117n.) J. Hendrich v Didaktice cizích jazyků rozlišuje pouze chyby kompetenční, tedy systémové, a performanční, nesystémové, náhodné. (Hendrich,

1988: 366) Choděra ve svém pojetí dělí chyby navíc podle závažnosti (kterážto oblast náleží didaktice), jazykového statusu (týkající se lingvistiky) a příčin (jejichž odhalení patří psychologii). (Choděra, 2006: 163n).

1.2 Jazykový životopis

Andrija Marić (narozen 1981) pochází z Černé Hory, Podgorici. Oba rodiče jsou Černohorci a jeho mateřským jazykem je srbochorvatština. Kromě češtiny ovládá angličtinu a pasivně několik dalších jazyků (ruština, španělština, francouzština, italština). V Praze žije dlouhodobě, od září roku 2000, kdy maturoval. Ještě předtím, od roku 1993, pravidelně trávil letní prázdniny v Praze, tehdy se ovšem naučil jen několik základních dorozumívacích slov a frází, většinou používal angličtinu. Až po definitivním přestěhování do Prahy začal navštěvovat kurz češtiny pro cizince na Ústavu jazykové a odborné přípravy Univerzity Karlovy. Kurz byl intenzivní, čtyři dny v týdnu, pět vyučovacích hodin denně po dva semestry, angličtina jako zprostředkovací jazyk při něm byla používána jen minimálně. Tento kurz byl také podle jeho vlastních slov největší přínos k osvojení češtiny, hlavně gramatiky.

Následně začal v češtině studovat sportovní management na VŠO Palestra. Během několika měsíců byl schopný sledovat běžnou komunikaci dvou Čechů a nabyt poměrně širokou slovní zásobu. K dalšímu rozvíjení českého jazyka mu pomohlo čtení českého tisku a beletrie. Prvních pět let češtinu používal prakticky jen ve škole, v práci angličtinu, mateřský jazyk téměř ne. Nicméně setkával se s ní každý den a její úroveň se stále zvyšovala. Od roku 2004 studuje na Fakultě humanitních studií Univerzity Karlovy, kde roku 2008 získal bakalářský titul. V současné době studuje navazující magisterský program Sociální a kulturní ekologie na téže fakultě. Pobývá střídavě v Čechách a Černé Hoře.

Problémy mu podle vlastních slov činil ponejvíce rozdíl ve výslovnosti mezi „h“ a „ch“, dodnes se potýká s diakritikou a slovosledem. Co se týče slovní zásoby, občas se objeví slovo, kterému nerozumí, ale děje se tak velmi zřídka.

1.3 Poznámka k Andrijovu mateřskému jazyku

Andrija uvádí jako svůj mateřský jazyk srbochorvatštinu, jazyk, který přestal oficiálně existovat v roce 1991, kdy byl rozdělen na srbštinu a chorvatštinu. Na konci devadesátých let se začalo mluvit o samostatném černohorském jazyce. Rok po vzniku samostatné Černé Hory v roce 2006 byla v ústavě stanovena jako oficiální jazyk černohorština. Doposud ovšem nebyla standardizována.

Existují jistá specifika, která černohorštinu odlišují od srbštiny, nicméně tyto rozdíly jsou poměrně nepatrné, dá se říci na úrovni nářečí. To podporuje i fakt, že podle průzkumu z roku 2010 největší část obyvatelstva Černé Hory na otázku „Jakým jazykem mluvíte?“ odpověděla „srbsky“. 12,3 % dotázaných pak odpovědělo, že srbština, černohorština, bosenština, chorvatština a srbochorvatština jsou stejné jazyky, lhostejno, jak se nazývají.²

V rozboru budu pro označení Andrijovy mateřštiny používat pojmu srbochorvatština, vycházejíc z toho, jak svůj jazyk nazývá on sám. Ve výkladu se budu opírat hlavně o mluvnici srbochorvatštiny a česko-srbský slovník.

---

² Matica CG: Crnogorskim jezikom govori 38,2 odsto građana. *Blic online* [online]. [cit. 2011-05-24]. Dostupný z WWW: <<http://www.blic.rs/Vesti/Drustvo/196544/Matica-CG-Crnogorskim-jezikom-govori-382-odsto-gradjana>>

1.4 Charakteristika textů

Psané texty

Texty, které použiji k rozboru, vznikly většinou za studijními účely Andriji Mariće, jeden z nich za účelem rozboru pro seminář Čeština nerodilých mluvčích na mou žádost. Texty 1, 2 a 4 jsou psány v textovém editoru Word bez použití funkce automatických oprav. Text 3 je původně psaný rukou, přepsala jsem jej do elektronické podoby s tím, že přeškrtnutá slova uvádím také (např.: ~~hodně~~) a tam, kde není jasné, o jaké se jedná písmeno, uvádím obě (krásn{ě | é}).

Texty 1, 2 a 3 jsou kratšího rozsahu, jedná se o posudek diplomové práce psaný v listopadu 2010, kratší seminární práci z ledna téhož roku a vyprávění na libovolné téma rovněž z ledna 2010. Text 4 jsem sestavila z částí Andrijevy bakalářské práce, která vznikala v roce 2008. Vybrala jsem ty části, které byly málo poznamenány citováním a parafrázováním sekundární literatury a nejvíce se blížily přirozenému projevu.

Mluvené texty

Nahrávky mluvených projevů byly pořízeny při osobním rozhovoru v lednu 2011 za účelem rozboru v této bakalářské práci. Text 5 je součástí spontánního rozhovoru, text 6 volným vyprávěním a text 7 pokusem o formálnější projev (popis fotografií).

Při přepisu jsem vycházela ze základních pravidel pro transkripci zpracovaných v *Manuálu pro přepisovatele televizních diskusních pořadů pro korpus DIALOG*. (Kaderka, Svobodová, 2006) Výhodou tohoto způsobu zápisu je oproti fonetickému přepisu přehlednost a snadná čitelnost. Základní pravidlo pro přepis zní „co je vysloveno ortoepicky, zapisuji ortograficky“, tedy výslovnost, která se neodlišuje od normy, je zapsána podle pravopisných pravidel (např. když zapisuji s „k“). Zaznamenávám tedy jen odchylky od standardní výslovnosti.

Uvádím seznam interpunkčních znamének a značek použitých při přepisu:

Koncová intonace:

klesavá: .
částečně stoupavá: ,
stoupavá: ?

Ostatní:

přízvuk, zdůraznění: podtržení
nápadné prodloužení slabiky: ne:
promluva druhého mluvčího: [cože]
komentář: ((smích))

hezitační zvuky: e, ee
pauzy: (.), (.), (...)
špatně srozumitelné slovo: (cosi)
nesrozumitelné slovo: ( )

1.5 Postup práce

Při rozboru textů budu postupovat po jazykových rovinách od fonologie a fonetiky po syntax, k nimž přidám i pravopis. Každé této úrovni věnuji jednu kapitolu. O stylistické stránce textů se budu zmiňovat průběžně.

V každé kapitole se také budu snažit uvést rozdíly a podobnosti mezi češtinou a srbochorvatštinou, které se dané problematiky týkají. Při tom použiji výkladu gramatiky v *Srbsko-českém a česko-srbském slovníku* (Jeníková, 2002) a v *Mluvnici srbocharvátštiny* (Sedláček, 1989). Případné jiné použité zdroje budou uvedeny v textu. Na tomto základě pak budu analyzovat chyby a zjišťovat, jakou roli zde ony rozdíly mezi jazyky hrají.

Chyby v rámci kapitol rozdělují do tabulek podle lingvistického kritéria a ke každé skupině podávám komentář. Neuvádím naprosto všechny nedostatky, které jsou v analyzovaných textech k nalezení.³ Pomímím ty chyby, které viditelně vznikly překlady, nepozorností apod. V rozboru se zaměřím na možné příčiny jejich vzniku, mezi nimiž mě nejvíce zajímá jazykový transfer.

---

³ Hvězdičkou označuji výrazy či konstrukce, jež nepocházejí ani z jednoho z použitých textů, nicméně vím o tom, že jsou mluvčím používány a pokládám je za vhodný příklad ke zkoumaným jevům.

2. PRAKTICKÁ ČÁST

2.1 Pravopis

Jak čeština, tak srbochorvatština vycházejí ze zásad fonetického pravopisu. V srbochorvatštině jsou ale uplatňovány v mnohem větší míře. Tento pravopis je považován za jeden z nejjednodušších na světě, jelikož jeho uživatelé opravdu píší to, co slyší, a čtou přesně to, co je napsáno. Tímto pravidlem se řídí například i přepis cizojazyčných vlastních jmen (Žil Vern apod.). Od fonetického principu se srbochorvatský pravopis odchyluje jen v několika málo případech (v některých případech se zachovává jednotná podoba morfémů na morfologickém švu slova či v některých cizích slovech). Proto se zvládnutí českého pravopisu, který zachovává u morfémů většinou jednotnou psanou podobu, nehledě na spodobu či ztrátu znělosti, může stát obtížným.

Srbochorvatská abeceda má jen 30 písmen oproti 42 českým. K zápisu se kromě latinky používá i cyrilice, jejíž znaky vesměs mají vždy odpovídající znak v latince, kromě tří spřežek (dž, lj, nj). Srbochorvatština nemá grafém y, pro hlásku „i“ má na rozdíl od češtiny pouze jeden znak, který nezměkčuje předchozí souhlásku. Proto česká pravidla pro psaní y a i mohou mluvčímu srbochorvatštiny činit potíže. Stejně tak neexistuje grafém ě, který ovlivňuje výslovnost předchozí souhlásky (stará hláska „ě“ /jaʔ/ byla v minulosti nahrazena střídou *e* nebo *ije*, případně *i*). Tato skutečnost se také může odrazit v potížích při psaní některých slov. Dalším problémem je fakt, že grafém h v srbochorvatštině označuje českou hlásku „ch“. České „h“ se zde nevyskytuje. Dále srbochorvatská abeceda neobsahuje písmeno đ (i když písmeno đ se někdy přepisuje do češtiny jako dj, výslovnost je odlišná), q, ř, ť a w. Nenajdeme v ní ani dlouhé samohlásky, kvantita totiž není jejich vlastností, ale jedním z prostředků prozodie, o čemž bude ještě řeč v další kapitole.

Chyby jsem rozdělila do následující tabulky. Ke každé skupině uvádím příklady z textů.

tabulka 2.1:

y/i	<p>uchopit zjištění informace, do písemní formy,</p> <p>zahraníčný, základných, základný,</p> <p>po „vyhrány“ první světové války, počtu zúčastněných, ve různých stavebních</p>	<p>zabívá, více, sin, líbý, bydlý, svím, mím, důchodkině, tchíně,</p> <p>s Francouzy, proti okupantovy, s přátely, je zřejmí, republiky bývali SFR Jugoslávie, čerství inženýr,</p> <p>to by vlastně měli být státy, důvody byli, rozhodli menšinové národy, událostí měli vliv; událostem, které se stali; že měli velký vliv; jaký měli dopad tyto události, rozhovory měli, pasáže, které mě zaujali, domy byli zapáleny</p>
ě/je/e	odelenou, zjištění (příd. jm.), zjištění (podst. jm.), objed, Belehradu, stehováním, stehovali, vezení, mel, nejvašnivjěším	
asimilace/ztráta znělosti	akorád, roshodnout, po rospadu, Mara z dětma, s velkými straty, schodem okolnosti	
h/ch	pohází, naházel	
ostatní	odelenou, něvětší, ríkala	

Y/I

Jak jsem již zmínila, srbochorvatština nepoužívá ypsilon, proto se chyby v této oblasti pravopisu takřka nabízejí. Tím spíš, že v některých případech často chybují i rodilí mluvčí. Chyby bych rozdělila na dvě větší oblasti. V první volba i/y ovlivňuje výslovnost napsaného, v druhé nikoli. První skupina chyb se dá velmi pravděpodobně odůvodnit transferem, jelikož vida měkké i například za písmenem n nemá mluvčí srbochorvatštiny potřebu číst ono n měkce a naopak. Sem tedy patří případy jako *vyhrány*, *zúčastněných* a *různých*. V posledním případě může být chybné použití ovlivněno i analogií s bezprostředně následujícím adjektivem *stavebních*.

K nim můžeme přidat ještě některé z případů, kdy Andrija u přídavných jmen ženského nebo středního rodu volí obecněčeské zakončení na -ý, ovšem chybně zapsané

jako -í (*zjištění, písemní*). Podle mého názoru jde o chybu v pravopise, možnost záměny tvrdého a měkkého skloňování bych zde téměř s jistotou vyloučila. Toto tvrzení podporuje fakt, že ve výslovnosti zachovává Andrija tvrdou souhlásku. Stejná chyba se objevuje i u přídavných jmen, která mají zakončení na obojetnou souhlásku (*zřejmí, bývalí*). Tato podoba je sice nespisovná, a proto je zde tvrdé y nekodifikované, nicméně analogicky k případům, kde by měkké i způsobilo jinou výslovnost, se zde zažilo psaní ypsilon, které se ostatně vyskytuje v Andrijových textech (*diplomový práce*).

Zbývá ještě jedna oblast, kde záměna y a i má vliv na výslovnost: v koncovkách měkkých adjektiv (*zahraničný, základný*). Nejspíše jde opět o vliv srbochorvatského pravopisu, nicméně je tu i možnost, že je tato chyba způsobena záměnou tvrdého a měkkého skloňování přídavných jmen. To mohu podepřít tím, že výslovnost v těchto případech u Andriji někdy také kolísá. Z nahrávek, které používám v této práci, to ovšem tak patrné není, našla jsem jen jeden podobný výskyt: zájmeno *tím* je vysloveno jako *tým*.

U druhé skupiny chyb v psaní i/y, tedy psaní po obojetných souhláskách, není příčina tak jednoznačná. Neexistuje zde opora o výslovnost, a proto se pravidla pro psaní i/y musí naučit i rodilí mluvčí češtiny. Tyto chyby jsou tedy zčásti odůvodnitelné transferem – mluvčí ve své mateřštině nemusí operovat s dvěma různými grafémy pro stejnou hlásku, proto pro něj tato pravidla mohou být složitá. Nicméně spíše bych chybování v této oblasti často přičetla nepečlivosti. Tato domněnka je podpořena tím, že chyby se nevyskytují plošně, Andrija často napíše to, co ho první napadne, a v každém textu je patrná jiná míra soustředěnosti na jazykovou správnost.

Rozšířenější je chybování ve shodě podmětu s přísudkem, kde Andrija častěji užívá měkkého i pro podměty ženského a mužského neživotného rodu (*rozhovory měli, pasáže, které mě zaujali*). Tyto chyby jsou ovšem opět nesystematické a způsobené nejspíše nepozorností a nedbalostí. Ve spojení *domy byli zapáleny* Andrija nechyboval v trpném přičestí, kde se může opřít o výslovnost, nicméně v minulém přičestí napsal chybné měkké i, ačkoli se nabízí použít analogie.

Zbylou skupinkou chyb je špatná volba i/y v koncovkách substantiv (*s Francouzy, s přátely, proti okupantovy*), adjektiv, a to i v již zmíněném případě obecněčeských koncovek (*čerství inženýr, je zřejmí*), sloves (*bydlý, libý*), přivlastňovacích zájmen (*svím, mím*) a v kmeni slov (*zabívá, více, sin, důchodkině, tchině*). Tyto chyby jsou velmi řídké, dalo by se říci, že jde spíše o performanční chyby, opět z nedůslednosti. Například

problém s přivlastňovacími zájmeny se vyskytl pouze v jednom z textů, v ostatních jsou tyto tvary pravidelně používány v korektní podobě. Stejný je případ slova *sin/syn*.

E/Ě/JE

Problémy v psaní slov, ve kterých se vyskytuje ě, se dají připsat absenci tohoto písmene v srbochorvatské abecedě. Výslovnostně mu zhruba odpovídá uskupení ije, které je dnes považováno spíše za dvojhlasiku než dvouslabičnou skupinu. Nicméně v psané formě Andrija nahrazuje ě nejčastěji jednoduše písmenem e bez háčku (*zjištění, Belehradu, stehováním, vezení, odelenou*), ačkoli ve výslovnosti s ním nemá problém. Opačný přístup, nadbytečné j místo háčku, jsem zaznamenala pouze jednou (*objed*) a v jednom případě došlo ke kombinaci obojího (*nejvašnivějším*). Opět ovšem mohu konstatovat, že korektní psaní slov obsahujících ě převažuje (*jasně, členění, největší, bělehradský*).

Změny ve znělosti

Ač ne příliš časté, jistě mají původ ve fonetickém pravopise srbochorvatštiny. V případech fonetického zápisu předpony roz- na morfologickém švu, kde působí zpětná asimilace znělosti, je výskyt chybné a korektní varianty v textech vyrovnaný (*roshodnout, po rospadu / rozkol, rozpad*). Psaní skupiny -zt-, vyslovované vlivem zpětné asimilace „st“, je v některých případech správné (*vztahy, ztratila, ztratí*), v jednom nekorektní (*s velkými straty*). Chybu v psaní předložky s jsem zaznamenala pouze jednu (*Mara z dětma*). V jiných případech, kde by mohla následující znělá hláska způsobit psaní z, Andrija nechyboval (*s Branislavou...*).

Co se týče progresivní asimilace, objevila jsem jeden případ chybného psaní ve skupině -sh- (schodem okolnosti) proti jednomu správnému (se shodují). Na správném psaní této skupiny se může paradoxně podílet i srbochorvatská výslovnost grafému h, který se i v češtině v těchto případech čte jako „ch“.

Poněkud odlišný je případ slova *akorád*, kde jde nejspíš o hyperkorektnost ze snahy neudělat chybu v zápisu slova s koncovou ztrátou znělosti.

H/CH

Psaní h místo české spřežky ch není u Andriji příliš časté (v textech doložené ve dvou případech: *pohází, naházel*), avšak objevuje se, pokud se více soustředí na smysl sdělení a píše více automaticky a nekontrolovaně, například v komunikaci po Skypu či

v neformálních e-mailech. Tato chyba, ač ne rozšířená, má nicméně jistý původ v jeho mateřském jazyce.

Poznámka k interpunkci a psaní velkých písmen

Chyby v interpunkci se u Andriji vyskytují poměrně hojně, což bývá u cizích jazyků obecně běžné, často totiž ani nebývá zahrnuta do výuky. Srbochorvatská pravidla pro používání čárek jsou navíc poměrně odlišná od českých. Co se týče psaní velkých písmen, nenajdeme v Andrijových textech příliš mnoho chyb. Výjimkou je text 2, kde je nadměrné používání velkých písmen způsobeno patrně psaním po vzoru angličtiny.

2.2 Hláskoslovná rovina

Srbochorvatský hláskový systém se od českého v několika oblastech liší. Oproti češtině má navíc souhlásku „dž“, dvě polosylkavky, „đ“ a „ć“ (blížící se poněkud českému „d“ a „t“), a „lj“ (měkké l). Chybí zde české „ř“ a „h“, srbochorvatské h má výslovnost blíže k českému „ch“.

Kromě skupiny „ije“, která se většinou vyslovuje již jednoslabičně, nejsou v srbochorvatštině dvojhlásky. Dvojhláska „au“ se vyskytuje pouze v některých citoslovcích a v přejatých slovech (mijau, automobil). Českou dvojhlásku „ou“ v srbochorvatštině nenajdeme, neproběhla zde diftongizace, proto je jejím ekvivalentem „u“.

Srbochorvatština má na rozdíl od češtiny melodický a pohyblivý slovní přízvuk. Přízvučné slabiky bývají vyslovovány s větší intenzitou než nepřízvučné, je to ale pouze průvodním jevem srbochorvatského přízvuku, který se na rozdíl od silového českého přízvuku zakládá na intonaci a také kvantitě. Rozlišujeme tedy čtyři druhy přízvuků – krátký a dlouhý klesavý a krátký a dlouhý stoupavý. Jejich umístění ve slově se v různých tvarech téhož slova může měnit a někdy může mít místo, kvalita i kvantita přízvuku i významově rozlišovací funkci.

Vedle přízvuku existuje i délka, ale ta se objevuje jen ve slabikách přízvučných nebo následujících po přízvuku, je tedy také pohyblivá a není, na rozdíl od češtiny, vlastností samohlásek, nýbrž patří k prozodickým prostředkům. V běžném textu se ovšem přízvuk ani délka neoznačují.⁴

Chyby jsem rozdělila do dvou tabulek, v první jsou shrnuty psané a v druhé mluvené texty.

---

⁴ Označování délky tedy souvisí s pravopisem, nicméně rozhodla jsem se jej zařadit do tohoto oddílu, neboť zde přidávám do rozboru i mluvené texty, kde se tento problém také vyskytuje.

tabulka 2.2a:

délka	prace, fenomenem, v pořadku, napsan, tyto, problémy, každá, těž, prav, měřeni, jedna se o, občanu, uvedene, muj, take, ma, její, nemlatil, kamarad, dlouhem, s čepici, dům Máriču, žiji, formuji, okupuji, voli, shodují, moji, svoji, utok, jugoslavské	zahraničný, zvládnúl, nestandarzováného, doporučují (1.os. sg.), namítky, koláči, tám sem, v čůdu, lidí (1.p.), málého, v málem, dům Máriču, zamínkou
vokalizace předložek	z Světové, ve kupé, s synovcem, ve hlavě, s Srbskem, ve Srbsku, ve moji rodině, ve rodině, ve domě, v vyprávění, ve Bosně, ve Podbišči	
záměna u/ou	neberu, budu ho operovat*	
vynechání hlásek	kapitol by měla, přestavu, jedno (jednou), veke (velké), by (byl), kočárke	

tabulka 2.2b:

délka	řiká, ja sem, neni, podivej, vidiš, muj, pohádaji, řikal, uplně, předtim, musim, nevim, podivala, pul, mužů, muže, s ni, najit, musi, měsíc, na ty ledniče, pravy, mladši, ženska, viš, ukol, ňaky určity naši pravý, naši levý, vidime, dival, sadrokarton, přička, da lahváče, take, nádobi	málú, tří, svojí, ztrátím, řikát, zničit
nepečlivá výslovnost	vlasně, neim, dyž, nežon, vrátilatak dál, tyve, tjo, sme, si, bys (abys), eště, ště jednou	
záměna u/ou	klasickú, málú, nekúpiš, malú, su	
záměna y/i	všichny, tým	
záměna/vynechání hlásek	prstě, prtože, pretože	možno (možna), subota*

Délka samohlásek

Vyskytuje se nevhodné krácení i dlužení slabik, ve vzájemném poměru je zkrácených o něco více. Většinou se jedná o nesystematické chyby, zdá se, že délky jsou umístěny spíš náhodně. Vyskytuje se zde ovšem několik pravidelnějších případů. Některá slova jsou zapisována chybně opakovaně (v *pořadku, prace, prav, měření, take...*), rozšířenější je také výskyt krátké koncovky u 3. os. plurálu sloves v přítomnosti (*žiji, formuji, okupuji, volí, shodují...*) a u dlouhých tvarů přivlastňovacích zájmen (*moji, svoji* na místě *mojí, svojí*). Zvláštní je případ použití tvaru zájmena *ta* ve 2., 3. nebo 6. pádě: *tyto* namísto *této*. Ten se vyskytuje takřka ve 100 % případů. Zařazuji ho do oddílu o délce samohlásek, protože za běžný nespisovný český tvar pokládám *týto*, analogicky k nespisovnému tvaru *té/tý*. Nicméně podobu *týto* považuji za velmi málo používanou, proto bych Andrijův tvar *tyto* považovala spíše za specifickou součást jeho českého idiolektu než za výraz odposlechnutý z obecné češtiny.

Dlužení či záměna dlouhé a krátké samohlásky ve slově se vyskytuje méně často (např. *zahraničný, zvládnul, namítky, v čůdu*). Tyto chyby opět většinou považuji za důsledky náhodného rozdílení délek bez konkrétní příčiny v některém z rysů mateřského jazyka. V případě spojení *dům Máriču* ale předpokládám jistý vliv srbochorvatské distribuce přízvuků a délek, jelikož u vlastních jmen je tendence k přiblížení se původní výslovnosti pravděpodobná. V jednom případě jsem zaznamenala pravidelnější výskyt chybného prodloužení, jde o slovo *malý* a jeho tvary. Tato odchylka je doložitelná jak v psaném (*málého, v málem*), tak v mluveném projevu (*málú*). Zde je vliv mateřštiny také poměrně zřejmý, jelikož srbochorvatský ekvivalent je velmi podobné slovo *mali*, jen na první slabice bývá umístěn dlouhý přízvuk.

Délka samohlásek (mluvený projev)

Odchylky od standardní výslovnosti v délce slabik se týkají převážně tendence ke zkracování. V mnoha případech jde ovšem o běžnou hovorovou či obecněčeskou výslovnost (*řiká, není, musím, nevím...*). Výslovnost některých slov je sice od typické středočeské hovorové výslovnosti odlišná, nicméně dala by se vysledovat u některých českých mluvčích či v některých nářečích (*pohádají, vidíš, musí, pul, mužů...*), a není tedy vnímána jako vyloženě nečeská. Toto zkracování bývá většinou způsobeno i rychlým tempem řeči. Vyskytnou se tu ovšem i výrazy vyslovované krátce pravidelně (*nádobi, take*), které zároveň jsou krátce i zapisovány, čímž se zařazují do kategorie chyb systémových.

Prodlužování samohlásek není tak častým jevem. O jeho zdůvodnění jsem se již zmínila výše, kde byla řeč o psaných textech (*dům Máriču, málu*). Další výrazy (*ztrátím, říkát, zničit, tří*) se dají vysvětlit nedokonalou znalostí podoby slov, vliv transferu není tolik pravděpodobný. Dlouhá výslovnost zájmena *svoji* (ve 4. pádě) je běžná i u rodilých mluvčích.

V některých případech je obtížné odlišit délku od slovního přízvuku, většinou položeného na druhou slabiku slova (např. u slov *kultura, do večera, metodou*). Někdy to může způsobit i problémy v porozumění, jako v případě spojení *da lahváče* – umístění přízvuku na druhé slabice slova je problematické, jelikož v češtině přízvuk signalizuje začátek slova. Spolu se zkrácením slovesa *dá* pak vzniká homofonie s minulým přičestím *dala* a srozumitelnost takového spojení klesá.

Vokalizace předložek

Chybný výskyt vokalizace či naopak její nepřítomnost jsou v psaném Andrijově projevu poměrně častými chybami. V mluveném projevu jsem se s tímto problémem nesetkala. V srbochorvatštině také existuje vokalizovaná podoba předložek (rozšíření o *a*). Objevuje se před jednoslabičnými slovy a nedůsledně také (podobně jako v češtině) před slovy, která začínají na stejnou či podobně znějící souhlásku jako předložka. Možná, že tato nedůslednost či možnost volby je příčinou chybování v těchto případech v češtině, kde se vokalizace uplatňuje naopak téměř vždy. Opačný případ, přidání samohlásky tam, kde se nehodí, se dá snad vysvětlit charakterem Andrijovy mateřské řeči, která více než čeština využívá vkladných samohlásek k odstraňování souhláskových skupin. Ovšem vzhledem k tomu, že v mluveném projevu jsem omyly v této oblasti nezaznamenala, příčinou bude spíš automatické použití některého z tvarů předložky bez zpětné vazby v podobě slyšeného textu. V případě předložky *v*, která má v srbochorvatštině slabičnou podobu *u*, se vokalizace dá vysvětlit zvykem, potřebou slabiky navíc.

Záměna U/OU

Najdeme ji hlavně u koncovek slovesných tvarů 3. os. pl. přítomnosti, které v srbochorvatštině v šesti z osmi slovesných tříd mají koncovku *-u*. V rozebíraných psaných textech jsem ji doložila jen jednou (*neberu*), ovšem jinak je v Andrijově psaném projevu vcelku častá (případ *budu ho operovat*, který nedávno použil v internetové komunikaci a který může způsobit velmi zavádějící záměnu významu).

V mluveném projevu je tato záměna patrná ještě více, a to jak ve variantě s dlouhým, tak s krátkým *u* (*málú, malú, su*) a kromě koncovek sloves také ve 4. pádě sg. přídavných jmen ženského rodu (*klasickú*) a v kořeni slova (*nekúpíš*).⁵ Toto je tedy jedna z oblastí, kde vzájemná příbuznost jazyků a existence ekvivalentních hlásek vede k interferenci.

Záměna hlásek

Zatímco u slova *subota*, které se sice nevyskytuje v žádném z textů, které jsem použila pro rozbor, ale v Andrijově psaném i mluveném projevu se s ním setkávám, je záměna hlásek *o* a *u* (či jednoduše použití srbochorvatského slova na místě podobného českého) jasně vysvětlitelná vlivem mateřštiny, v případě výrazu *možno* vysvětlení tak patrné není. Je používán, dá se říci, systémově, občas s ním alternuje varianta *možna*.

Vynechání hlásek

V psaném projevu jde asi o pouhé náhodné vynechání písmen z momentální nesoustředěnosti, tím spíš, že většina ze zaznamenaných chyb tohoto druhu se vyskytla v jednom textu. Snad jen u slova *přestavu* by na špatný zápis mohla mít vliv běžná zjednodušená výslovnost souhláskové skupiny *-dst-*.

V mluveném projevu se podobné chyby také vyskytly všechny v jednom textu, jde o případy *prstě* a *prtože*, které ale považuji za prostá přeřeknutí. V srbochorvatštině se skupina *pr-* na začátku slova vyskytuje také, proto se nedá ani předpokládat, že by zde působila interference. U varianty *pretože* bych se také přiklonila k pouhé nedokonalé artikulaci jako příčině chybné výslovnosti.

Záměna tvrdých a měkkých hlásek ve výslovnosti

Tuto oblast jsem již víceméně popsala v kapitole o pravopise. Ve výslovnosti se záměna tvrdých a měkkých hlásek projevuje výrazně méně. V nahrávkách, které používám, se tato chyba objevila dvakrát: *všichni* vysloveno jako *všichny* a *tím* jako *tým*. Zatímco případ *všichny* je podle mého názoru výsledkem náhodné záměny souhlásek, u slova *tým* působí podobnost s mateřským jazykem, kde se zájmeno *to* vyskytuje také a skloňování má podobné českému, v 7. pádě je jeho tvar *tim*.

---

⁵ Toto nahrazování dvojhlásek, které jsou pro mluvčího srbochorvatštiny cizí, může mít za následek jisté připodobnění k některým východomoravským či slezským nářečím, což spolu s tendencí ke zkracování slov vede k situacím, kdy je Andrija považován za Ostravana.

Komentář ke zvukové stránce mluvených textů

Výslovnost *ř* ani žádné jiné české hlásky nečiní Andrijovi problémy. Všeobecně se dá říci, že jeho projev je velmi ovlivněn běžnou hovorovou či obecněčeskou výslovností. Kromě krácení samohlásek způsobeného rychlostí projevu se u něj vyskytuje obvyklá nepečlivá výslovnost (*vlasně, neim, dyž, sme, eště...*). V běžném vyprávění (texty 5, 6) se projevuje o něco více, což je způsobeno i poměrně výrazně větší rychlostí projevu. Ta vede občas i k vynechávání celých slabik (*tyve, tjo, ňák, ňáký, bys (abys), ště jednou*). Na druhou stranu, jedním z typických znaků obecněčeské mluvy je vkládání protetického *v-* před některé samohlásky, kterýžto jev jsem u Andriji nezaznamenala vůbec.

Charakteristickým znakem Andrijova projevu je odlišné přízvukování. Často klade přízvuk na druhou slabiku tří- a víceslabičných slov. Další odlišností je výraznější stoupavá intonace v místech, kde Čech použije pouze částečně stoupavou, tedy v místech závěru promluvového úseku, který není koncový. Tyto projevy jsou patrně důsledkem vlivu mateřského jazyka, v němž melodie věty a slovní přízvuk hrají důležitou roli.

Další z věcí, které jsem zaznamenala, je méně znatelné používání rázů na hranicích slov. Je pravda, že tato výslovnost je v mnoha případech běžná i u Čechů, nicméně v některých spojeních budí pozornost. Andrija váže slova na sebe plynule, hlavně pokud se jedná o uvolněné, běžné vyprávění. Konkrétním příkladem je spojení slov *než on*, rodilým mluvčím vyslovované spíše *neš on*, které Andrija svázal do plynulého *nežon*. Podobný je případ slov *než já*, svázaných ve výslovnosti přes *ž*. Je zde potlačen souhláskový charakter hlásky *j*, která se v srbochorvatštině ostatně blíží spíše neslabičnému *i*. Do třetice uvádím případ *toobráceně*, kde je svázání bez rázu podpořeno položením přízvuku až na druhou slabiku (*rá*).

2.3 Morfologická rovina

Srbochorvatština, jako češtině poměrně blízce příbuzný jazyk, má morfologický systém obdobný, existují zde stejné morfologické kategorie pro jména i slovesa. Na konkrétní odlišnosti a podobnosti se zaměřím při rozboru chyb v textech. Tabulku sestavuji jednu pro mluvené i psané texty, jelikož druhy chyb, které se v nich vyskytují, jsou stejného charakteru. Příklady z mluvených textů jsou uváděny vždy ve spodním řádku příslušné části tabulky.

tabulka 2.3:

obecná čeština	diplomový, tyto, který, Šťastný, prospěšný, jedný, bělehradský, popsaný, zřejmí, tyto, polostandardizovaný, zjištění, jaký, nový, samý, Boky Kotorský, na Záhřebský univerzitě, rumunskými trupama, z dětma
	těmi ženskými ženskýma, v tý hlavě, nějaký knížky, ženský, nějaký osumdesátý, sedumdesátý, po pravý straně, z ňákých sedumdesátých, jiný barvy
se/si	vyprávěli jsme (si), vyzvednout (si), (si) přivlastnila, všichni (se) cítíme být Černohorci, uměl se poradit
	si zamýšlel, nechtěl brát, prostě ňák musí brát, Takže si tam klidně člověk může vyspat
chybně utvořené tvary jmen	zdrojů naše Planety, členy moje rodiny, u něj v bytě (u tety), Dvoje dětí, mělo dynastii, církví a lid, Všichni tři vyprávěče, strejdi, všichni tři syny, všichni členy rodiny, Itali, koláčí, ze své generaci, premiérem Milom Djukanovičem, po několika vystoupení, a šest dcery, mileniuma, v pokoji její nejstarší dceři, albánští, maďarskými, rumunskými trupama, jeho Partyzánští sily vs. skrze partyzánské národní povstání, boje černohorštích partyzánů, deportace bosenštích Muslimů, 55,5% Černohoštích voličů, život floridštích Seminolů*
	musi mi někdo prostě posadit, někdo je musí oplodnit
jmenný rod	byl uskutečněn referendum, což znamenalo poraz, schodem okolnosti, s velkými straty
	nějaký šablon
vid	uprchali, stráví skoro každé léto, jet na výlety, se mu splňuje velké přání
	poskladuji
pasivní tvary	bývá osvobozena, bývá připojena, bývá bombardovaná, bývá přinucen, bývá vytvořen, bývá zabito, bývá zničen, bývá pochován

Obecná čeština

Obsáhlou skupinu chyb tvoří užívání obecněčeských koncovek. Nejde o chyby v pravém slova smyslu, nicméně jejich časté použití i tam, kde se mluvčí snaží o spisovný projev, je příznakem nedostatečného ovládnutí spisovného útvaru jazyka či vytlačení některých jeho prvků nespisovnými. Není divu, Andrija se pohybuje převážně v pražském jazykovém prostředí a vliv zdejší mluvené obecné češtiny se nedá úplně potlačit. Zajímavé je, že mezi nespisovnými koncovkami zaznamenávám hlavně záměnu koncovky -é za -ý (či někdy v psaném textu -í), zatímco další typickou českou záměnu, -ý za -ej, jsem u Andriji nezaznamenala ani v mluveném, ani v psaném projevu. Celkově se tedy projevuje tendence k plošnému používání koncovky -ý, ať už je spisovná, nebo ne. Sem by se dal zařadit i případ zájmena *tyto*, o němž jsem se ale již zmínila v předchozí kapitole.

Zakončení na -ma, které se v češtině všeobecně prosazuje v 7. pádě plurálu substantiv a adjektiv všech rodů, jsem doložila pouze dvěma příklady z psaného textu (*rumunskými trupama, z dětma*) a jedním z mluveného (*těmi ženskými ženskýma*). Přestože by se zde dal předpokládat sklon k užívání nespisovné koncovky (kromě působení obecné češtiny) i pod vlivem srbochorvatštiny, kde se pádový synkretismus projevuje více než v češtině a koncovka -ama nebo -ima je společná pro 6. i 7. pád plurálu všech vzorů, jde jen o ojedinělé chyby. Většinou je navíc nespisovná koncovka v těsné blízkosti kombinována se spisovnou koncovkou -mi, která je jinde v textu používána bez problémů (*pravidelnými příjemci, jugoslávskými spoluvězni, menšími přestávkami*).

Všeobecně se dá říci, že Andrijův idiolekt je obecnou češtinou ovlivněn jen v některých oblastech. Kromě používání nespisovné koncovky -ý jsem nevysledovala žádnou pravidelnější tendenci. Celkově je jeho projev charakteristický míšením hovorových až nespisovných prvků a prvků spíše knižních. V mluveném projevu je to například tvar *abychom*, u rodilého mluvčího v běžném vyprávění ne příliš obvyklý. Zároveň například pravidelně používá tvar *také* (nebo *take*), či dokonce *těž* namísto běžného hovorového *taky*, dalším příkladem je spojení *to jest*. Toto míšení stylů se projevuje i v lexiku, o čemž bude řeč v následující kapitole.

Se/si

Srbochorvatština používá pouze jedno zvrtné zájmeno – se (sebe). Řadí se k osobním zájmenům, tvar si se vyskytuje pouze ve třetím pádě jako archaická varianta

pro tvar *sebi*. Vzájemnost, která je v češtině vyjádřena právě formantem *si*, se v srbochorvatštině vyjadřuje složeným zájmenným výrazem *jedan – drugi*.

Chyby v tomto okruhu sice nejsou nijak zvlášť časté, nicméně dají se vysvětlit právě odlišností v používání tohoto zájmena v obou jazycích. Buď se jedná o jeho vynechání či nesprávné zaměnění tvarů *se* a *si*. V jednom případě jsem zaznamenala jeho nadbytečné užití.

Nejpravděpodobněji lze působením transferu odůvodnit tato pochybení:

Sedli jsme si do obyváku a vyprávěli jsme jak jsme se měli: v tomto případě není u slovesa *vyprávěli jsme* použito zvrtné zájmeno *si*, které by zde plnilo právě funkci vyjádření reciprocit, pro kterou se v srbochorvatštině používá jiných prostředků. Pravda ale je, že zde jeho použití není naprosto nutné, i když z textu vyplývá, že si vyprávěli navzájem.

Boku Kotorskou přivlastnila Itálie: ekvivalentní srbochorvatské sloveso, prisvojiti, není zvrtné, proto ani zde mluvčí nepocituje potřebu přidávat žádné zájmeno.

Uměl se poradit s problémy: zde je použití zájmena *se* patrně ovlivněno srbochorvatským protějškem slovesa *poradit: savjetovati*. Jeho zvrtná forma *savjetovati se* významově odpovídá českému *poradit si*.

Opomenutí zvrtného zájmena *si* a jeho nadbytečné použití v případech formulací *Měl jsem vyzvednout jízdenku do Prahy, kterou mi koupil můj kamarád a on si zamýšlel život s ní* je snad důsledkem nedokonalého ovládnutí používání tohoto tvaru v důsledku jeho nepřítomnosti v mateřštině.

Případ záměny zájmena *si* za *se* *Takže si tam klidně člověk může vyspat* pokládám za náhodnou performanční chybu v artikulaci, což podporuje i fakt, že vzápětí je stejné sloveso použito se správným tvarem zvrtného zájmena (*vyspat se*). Konkrétní vysvětlení nenalézám u opomenutí zvrtného *se* ve větě *všichni cítíme být Černohorci*, která by jej v srbochorvatštině taktéž měla obsahovat.

Formulace *ale nechtěl brát, ani nežili spolu a prostě něk musí brát* jsou poněkud problematictější. Nejde o prosté vynechání zvrtného zájmena, ale o celkově nepovedené použití tohoto slovesa. V prvním případě jde o ignorování slovesné valence, v druhém o špatnou volbu slovesa *brát (si/se)* na místě, kde by se hodilo použít slovesa *vdát/vdávat se*.

Chybně utvořené tvary

Do tohoto oddílu zařazují substantiva, adjektiva a zájmena, která jsou použita ve správném pádě, ale vytvořený tvar není korektní. Přiřazují i jeden případ chybně použité číslovky.

U zájmen, která jsou použita v nesprávném tvaru, lze ve všech případech kromě jednoho tvrdit, že jde o působení interference. Tyto tvary jsou totiž shodné se svými ekvivalenty v srbochorvatštině (nebo jsou jim podobné). Jde o zakončení na -e v genitivu singuláru ženského rodu zájmen naše, moje a ona (*zdrojů naše planety, členy moje rodiny, u něj v bytě*) – v posledním jmenovaném případě nejde o použití přímo srbochorvatského tvaru, který zní *nje* nebo *je*, ale zkomolení pravděpodobně jeho vlivem. V mluveném projevu jsem našla také jeden podobný případ, špatný tvar akuzativu zájmena ona (*někdo je musí oplodnit*). V tomto případě jde také nejspíše o záměnu se srbochorvatským tvarem. Použití *mi* namísto *mě* ve formulaci *musi mi někdo prostě posadit* je podle mého názoru způsobeno odposlechnutím běžně používaného nespisovného tvaru, či náhodnou artikulační nepřesností.

V srbochorvatštině existuje odlišné využití druhových a hromadných číslovek než v češtině. Vztahují se k osobám nebo předmětům tvořícím určitý celek, jsou substantivní povahy a spojují se s genitivem plurálu substantiv. To má v našem případě za výsledek i výskyt vyjádření *Dvoje dětí zemřelo brzy po porodu*.

Zvláštní skupinu chyb tvoří záměna hláskové skupiny -sk- za -št- v druhém pádě plurálu u přídavných jmen zakončených právě na příponu -ský. Jedná se o výrazy *boje černohorštích partyzánů, deportace bosenštích Muslimů, 55,5% Černohoštích voličů, život floridštích Seminolů*. Abych ukázala, že nejde o pochybení omezené pouze na jediný text, uvádím poslední příklad, který pochází z textu napsaného s velkým časovým odstupem od bakalářské práce, z níž jsem vybrala ostatní příklady. Dále se podobná záměna vyskytla ve tvaru *Partyzánští síly*, kde jde sice o správně utvořený plurál, ovšem ve špatném rodě. Za příčinu těchto záměn pokládám vnitrojazykovou interferenci. V nominativu plurálu těchto přídavných jmen opravdu dochází k hláskové alternaci, nicméně v ostatních pádech nikoli. Pravděpodobně chybnou analogií došel Andrija k tvarům, které jsem uvedla výše.

U vlastních jmen je tendence k použití původních tvarů přirozeně silná, což dokazuje výskyt spojení *premiérem Milom Djukanovičem*. Další tvar, u kterého usuzuji na vliv srbochorvatského skloňování je akuzativ *šest dcery* (srbochorvatsky *kćeri*).

U vyjádření *v pokoji její nejstarší dceři* si už nejsem jistá, zda jde o záměnu pádu (ke které jsem však nenašla žádný konkrétní možný důvod), či špatně zapsaný tvar genitivu.

Poněvadž srbochorvatský ekvivalent slova *církev* zní *crkva* a ve čtvrtém pádě má zakončení na *-u*, vytvoření tvaru *církvi* ve čtvrtém pádě (délku koncovky zde neberu vzhledem k problémům s vyznačováním délky v potaz) je pravděpodobně způsobeno neuvědomělou záměnou vzorů píseň a růže. U vyjádření *ze své generaci* by snad mohlo jít o ovlivnění srbochorvatským skloňováním ženských substantiv zakončených na souhlásku, kde genitiv končí na *-i*.

V několika případech jsem narazila na špatně utvořené tvary nominativu plurálu podstatných jmen mužského rodu. V srbochorvatštině se plurál těchto substantiv tvoří pomocí koncovky *-i*, u jedno- a dvouslabičných slov rozšířené o skupinu *-ov-* nebo *-ev-*. Z toho důvodu mi není jasná příčina vzniku tvarů *všichni tři vyprávěče*, *strejdi*, *všichni tři syny*, *všichni členy rodiny*, *Itali*. U některých slov je navíc plurál tvořen pravidelně bez problému (*muslimové*, *Srbové*). Podobně ani u akuzativu plurálu *koláči* nenacházím příčinu ve vlivu srbochorvatského skloňování, jelikož tento tvar vypadá v obou jazycích naprosto stejně, *koláče*.

Ani u zbývajících dvou chybných tvarů (*po několika vystoupení* a *mileniuma*) nevidím přímou příčinu v transferu. V jiných případech nemá Andrija s tvořením 6. pádu potíže a srbochorvatské slovo *milénijum*, ač na rozdíl od češtiny mužského rodu, se skloňuje podobným způsobem (*milénija* atd.).

Pasivum

Podstata kategorie slovesného rodu je v srbochorvatštině stejná jako v češtině. Zrovna tak zde existují dva způsoby tvoření pasiva – zvrtnými tvary sloves a tzv. opisnými tvary. Existují zde ale mírné rozdíly v použití, které souvisí se srbochorvatským systémem slovesných časů, který je složitější než český. V opisném pasivu můžeme použít pomocné sloveso *biti* v tvaru přítomného času nebo minulého času a sloveso *bivati*. *Prézentu* se používá tam, kde je v češtině běžný minulý čas, a tvary minulého času pak vyjadřují předčasnost. Pomocné sloveso *bivati* vyjadřuje, jako v češtině, opakovaný či obvyklý děj.

V Andrijových textech (přesněji pouze v jeho bakalářské práci) jsem narazila na zvláštní užití pomocného slovesa *bývat* v trpném rodě (*bývá osvobozena*, *bývá připojena*, *bývá bombardovaná...*). Zaprvé vyjadřuje *prézentem* děj minulý, zadruhé se pojí i s dokonavými slovesy, což způsobuje sémantický nesoulad. Nejspíše jde o záměnu

s přezentními tvary slovesa být, které by v textu měly funkci historického přezentu. Ve větách, kde jsou použita slovesa v minulém čase, jsou trpné konstrukce vytvořeny správně (*území Skadarského jezera bylo připojeno*).

Špatná volba tohoto pomocného slovesa není pravděpodobně ovlivněna přímo transferem, ale její motivace mi není úplně zřejmá.

Jmenný rod

K záměně rodu podstatných jmen dochází většinou tam, kde si jsou srbochorvatské a české výrazy velmi podobné, ale liší se právě jmenným rodem. Tak je tomu v případě slova referendum, které je v srbochorvatštině mužského rodu, což vedlo k utvoření chybné konstrukce *byl uskutečněn referendum*. Stejný případ je české slovo šablona, které má v srbochorvatštině svůj protějšek mužského rodu: šablon (*nějaký šablon*).

V dalším případě, u slova *poraz*, použitého místo českého *porážka*, je záměna rodu (či přímo použití srbochorvatského výrazu na místě českého) přímo zapříčiněna podobností těchto výrazů.

U výrazu *schodem okolnosti* vznikla záměnou rodu a chybou v pravopise zajímavá homonymie se 7. pádem slova schod, záměnou ženského skloňování za mužské vznikl také tvar *s velkými straty*. Motivovanost mužského skloňování v těchto případech ale nepřičítám transferu.

Vid

Kategorie vidu jako vlastnosti sloves je pro slovanské jazyky společná. Označuje dokonavost či nedokonavost děje a pro mluvčí je většinou určitelná intuitivně. Rozdíly mezi srbochorvatštinou a češtinou v této oblasti spočívají v jiném vztahu vidu a slovesného času a v závislosti užití času na postavení větných celků.

Zatímco v češtině je budoucí čas vyjádřen v závislosti na vidu složeným tvarem u nedokonavých (*budu psát*) nebo přezentním tvarem u dokonavých sloves (*napišu*), tento protiklad funguje v srbochorvatštině pouze ve vedlejších větách, kde se budoucnost vyjadřuje buď přezentním tvarem u dokonavých sloves (*napišeš*) nebo tvarem futura II (*budeš pisao*) u nedokonavých. V hlavních větách se budoucí čas od sloves obou vidů tvoří jednotně složeným tvarem futura I s pomocným slovesem hteti (*napisaću, pisaću*). S videm jsou spojeny také minulé časy – aorist a imperfektum –, které jsou užívány v prvním případě převážně u sloves dokonavých, v druhém nedokonavých.

Plusquamperfektum, vyjadřující předčasnost, se užívá zpravidla jen se slovesy dokonavými.

Tvoření vidových protikladů probíhá na stejném principu jako v češtině, prostě vidovými předponami se dají utvořit dokonavá slovesa, nedokonavá se tvoří příponou -a, -iva nebo -ava.

V této oblasti se splňuje předpoklad pozitivního transferu, našla jsem jen několik drobných chyb v jednom z psaných textů (bakalářské práci). U spojení *jet na výlety* je vid slovesa v pořádku, ale pro vyjádření opakovaného děje je zde třeba použít iterativum jezdit. V srbochorvatštině oba tyto významy zahrnuje sloveso voziti, je tedy možné, že chyba vznikla právě vlivem tohoto faktu.

V případě slova *uprchali* jde o nevhodné použití zdokonavující předpony, stejně tak u spojení *od ty doby (...) tam stráví skoro každé léto*. Zde se nejedná o vyloženě negramatické použití, nicméně za vhodnější bych považovala tvar bez předpony. V případě *se mu splňuje velké přání* bych se také přiklonila k volbě jiného slovesa z trojice plnit – splnit – splňovat. Poslední příklad je z mluveného textu, kde Andrija také nejprve vytvořil nedokonavé sloveso od předponového dokonavého, ale vzápětí se opravil (*poskladuji to poskladuji to jako skládám to*). Zde jsem nenašla přímou návaznost vzniku chyb na vliv mateřského jazyka.

Komentář k užití přivlastňovacích zájmen

K charakteristickým znakům Andrijova projevu se řadí i to, že z dubletních tvarů zájmena můj (a svůj) vybírá častěji ten delší. Jak se uvádí v příručce *Čeština – řeč a jazyk* (Čechová a kol., 2000: 215), v 1. a 4. pádě obou čísel jsou oba tvary rovnocenné, v ostatních pádech singuláru ženského rodu je delší tvar (*moji*) hovorový. Právě ten je v Andrijových textech výrazně zastoupen, i když psán s krátkým i (*prchá se svoji rodinou, společně se svoji pětičlennou rodinou, Ve moji bližší rodině, s moji babičkou*). Volba delších tvarů je pro mluvčího srbochorvatštiny možná přirozenější z toho důvodu, že se více podobají tvarům zájmena moj (moje, moja). Nenašla jsem ovšem žádný výskyt nespisovného použití delšího tvaru, ke kterému by podobnost se srbochorvatskými tvary mohla svádět (*mojeho, svojemu* apod.).

Pokud jde o používání zvrátneho přivlastňovacího zájmena svůj, nenašla jsem v žádném z textů větší problém. Pravidla pro jeho používání zájmen můj/svůj jsou v srbochorvatštině velmi podobná jako v češtině.

2.4 Lexikální rovina

Příbuznost jazyků je v lexikální rovině výhodou, hlavně co se týče porozumění. Přesto však existují jisté nástrahy, kterým je třeba se vyhnout. Jsou to hlavně tzv. faux-amis, slova, která v obou jazycích podobně znějí, ale mají odlišný význam. V našem případě bych mohla jmenovat např. srbochorvatské sahrana (= česky pohřeb), cura (= holčička, přítelkyně), strava (= hrůza), bolest (= nemoc), nemoć (= bezmocnost) a mnoho dalších. Nicméně právě v této oblasti se Andrija pohybuje velmi obratně a chyby tohoto druhu příliš nezaznamenávám. Andrijovu českou slovní zásobu považuji za velmi širokou, blížíci se slovní zásobě rodilého mluvčího, a to napříč všemi vrstvami českého jazyka. Dobře se orientuje i v oblasti frazeologie. Pokusím se popsat charakteristické rysy jeho slovníku a probrat chyby či nedostatky, na které jsem narazila v textech, a zařadím sem i problémy týkající se tvoření slov.

tabulka 2.4:

obecná/hovorová čeština	mi přijde, která mi přijde, index, co kombinuje, měl i vlastní laborku, nejlíp, míň, kecali jsme, obyváku, kámošem, sestřenka, kámošky, Mekáčem
	žere tolik energie, lahváče, ženska, těmi ženskými, brácha, všeko, děcka, teďko, tyve, že to byla najtmer, flašky, ty vole, v prdeli, dělali prdel, barák, idiot, kretén tyjo, píča si kurva si hajzl, nemáš koule, si hovado, supr, no fakt, fakt jako, navalím tam tu svojí myšlenku, furt, ten slovosled nestíhám, čěče, viš jako
chybně utvořená slova	promítány nepokoji, vypekla pitu a štrudl, Demokratské, státních žaských soutěžích, udělala smutek, novoformovanému státu, novonastalemu státu, statno-právní status, ve svých devět a dvacátých letech, obhájit magistrátskou práci
	pantoflář
chybně zvolená slova	popisuje přírodu peněz, Index byl stanoven tak, aby vyzval indexy, které neberu v úvahu udržitelnost, Jedna se o měření, které by mělo ukazovat ekologickou účinnost ve vztahu s rozvojem lidského blahobytu na celém světě, metody prostorově prospěšný analýzy, že se všechno vrtí kolem toho samého, Tehož roku byla donošena nová ústava, i odjíždí do Prahy, itd., od Podbišče, kde se dostihovali, aby zavrhlly stopy, znalec obyčejnýho práva, neokrasnější v kraji, s velkou dózou štěstí, v jejím rodilým domě, soudce pro přestupy, byl v čůdu
	řekněme tomu, že má ten chladič nahoře, ale nechtl brát, prostě ňák musí brát, potřeboval někde v čem se

Vliv obecné češtiny

Od psaných textů, které jsem zvolila k rozboru, se vzhledem k jejich charakteru školních prací očekává, že budou psány spisovnou češtinou v její neutrální či knižní podobě. Tento předpoklad je také většinou splněn, až na několik málo výskytů hovorových výrazů. Jde například o připojení přívlastkové vedlejší věty výrazem *co* namísto vhodnějšího *který* nebo *jenž* , použití výrazu *přijde mi* , který pocítuji jako mírně příznakový ekvivalent k vyjádření *připadá mi* . V jednom z textů se objevila i zkrácená podoba slova laboratoř – *laborka* .

Jeden z textů se z této charakteristiky vymyká, jde o neformální psané vyprávění, v němž je také použito více hovorových a obecněčeských výrazů, jako například *kecali jsme* , *obyváku* , *kámošem* , *Mekáčem* .

Co se týče mluvených textů, vyznačují se obecně větší expresivitou a výskytem slov z různých stylových vrstev jazyka. Prvky hovorové a obecné češtiny jsou zde, jak už jsem zmínila v předchozí kapitole, kombinovány se spisovnými koncovkami nebo i knižně znějícími výrazy (*též* , *to jest*). Je tomu tak například u spojení *těmi ženskými* , kde jsou kombinovány spisovné koncovky a expresivní výraz *ženská* .

Vedle běžných výrazů, jako například *brácha* , *ženska* , *flašky* , *barák* , *lahváče* , *furt* , můžeme zaznamenat i užívání vyjádření s přeneseným významem, například *žere tolik energie* (navíc ve spojení s originálním přirovnáním *kolik traktor*), *navalím tam tu svojí myšlenku* nebo *ten slovosled nestáhám* . V hovorovém projevu není výjimkou ani volba cizojazyčných vyjádření (*že to byla najtmer*), a co se týká vulgarismů a nadávek, v Andrijově české slovní zásobě rozhodně nechybějí (*ty vole* , *dělali prdel* , *v prdeli* , *si hovado* , *si kurva* ...).

V každém z mluvených textů jsou také vypozerovatelná výplňková slova, a to typicky česká (*prostě* , *vlastně* , *tyjo* , *fakt jako* , *ty vole*). Kromě nich jsou používány i kontaktní výrazy jako *čéče* a *viš jako* . Pokud bych měla zmínit slovo, které je pro Andrijův projev typické, je to výraz *bravo* , který se v rozebíraných textech vyskytl sice jen jednou, nicméně v běžném rozhovoru je jedním z jeho nejčastějších výrazů pro uznání. Opakování či nadužívání jiných slov jsem nezaznamenala.

Chybně utvořená slova

Odvozování a skládání slov je oblastí, která Andrijovi téměř nečiní problémy. Všechny případy, které uvádím, kromě dvou, pochází z textu 4, z částí jeho bakalářské práce.

Ve dvou případech chyboval ve volbě přípony u adjektiva. Poprvé ve slově *demokratské*, což je srbochorvatská podoba českého adjektiva demokratický. Jedná se pouze o ojedinělý případ a ostatní výskyty tohoto slova jsou v pořádku. Druhým případem je chybné utvoření adjektiva od podstatného jména *žák (žaských soutěžích)*. Chybná volba přípony může být ovlivněna tím, že v srbochorvatštině je adjektivum od slova *đak* tvořeno kratší příponou: *đacki*. Možným důvodem je o to, že v češtině je přípona *-ovský* jednou z méně používaných. Nicméně stejně znějící přípona *-ovski* v srbochorvatštině existuje, není tedy pro jejího mluvčího úplně cizí.

Další skupinku tvoří adjektivní složeniny s prvním členem příslovečného charakteru, které jsou utvořeny podle srbochorvatského vzoru (*novoformovanému státu, novonastalemu státu*). Na rozdíl od češtiny se zde tato určovací adjektiva tvoří jako vlastní složeniny. Interference měla pravděpodobně za následek i případ slova *statno-právní*, což je slučovací složenina a v srbochorvatštině se píše jako dvě slova (*državno-pravni*).

Ve vyjádření *obhájit magistrátskou práci* došlo ke smíšení dvou různých českých slov, *magisterský* a *magistrátní*, u vyjádření *ve svých devět a dvacátých letech* omylem ve skloňování k záměně slovních druhů.

V jednom případě jde o opačný problém, tedy vyhnutí se utvoření slova odvozováním a použitím *opisu udělala smutek*. *Andrija* patrně neměl jistotu, jak by sloveso mělo vypadat, zvolil tedy jinou komunikační strategii.

V mluvených textech jsem narazila pouze na jeden výskyt pochybení tohoto druhu a tím je osobitá varianta výrazu *podpantoflák – pantoflár*.

Zmíním ještě dva výskyty, kdy byla špatně zvolena předpona a tím vzniklo slovo jiného významu. Prvním je vyjádření o státech, které jsou *promítány nepokoji*, v druhém o *babičce, která vypekla pitu a štrudl*. I když by bylo možné zamyslet se například nad tím, že v obou případech jde o slova, jejichž srbochorvatský ekvivalent začíná předponou *iz-*, hledat příčinu těchto chyb v transferu by podle mého názoru vedlo ke zbytečnému překombinování problému. Navíc jsem jiné výskyty chybného používání předpon nenašla, usuzuji tedy, že jde o náhodné omyly.

Chybně použitá slova

Jak jsem již předeslala v úvodu k této kapitole, existuje mnoho slov, která v různých jazycích podobně znějí, ale znamenají něco jiného. Pokud jde tedy o interferenci, vlivu srbochorvatské slovní zásoby můžeme přičíst výskyty vyjádření jako

že se všechno vrtí kolem toho samého, znalec obyčejného práva, Tehož roku byla donošena nová ústava a s velkou dózou štěstí. Srbochorvatské vrteti se znamená česky točiti se, običajno pravo se překládá jako zvykové právo, donijeti/donositi ustav má význam vyhlásit ústavu a výrazu dávka odpovídá srbochorvatské dóza. Andrija srbochorvatské výrazy tvarově přizpůsobil češtině a vznikla slova, která sice existují, ale v češtině v těchto kontextech nefungují.

Dvakrát jsem narazila na použití srbochorvatského ekvivalentu spojky *a* (*i odjíždí do Prahy, itd.*), což je ovšem v poměru ke správným výskytům mizivý počet. Nesprávné použití zájmených příslovcí *kde* a *někde* jsem zaznamenala také dvakrát (*od Podbišče, kde se dostihovali a potřeboval někde v čem se nebude tolik potit*). Zda je příčinou těchto chyb interference, není jisté. Srbochorvatským ekvivalentem příslovce *kam* je buď *gdje* nebo *kuda*, což by v prvním případě této interpretaci odpovídalo. V druhém případě, který pochází z mluveného projevu, se podle mě jedná o náhodnou záměnu se zájmenem *něco*.

Transfer hraje roli v případě vyjádření *popisuje přírodu peněz*. Jedná se nejspíš o překlad anglického výrazu *the nature of money*, jehož ekvivalent (*priroda novca*) je používán i v srbochorvatštině, v češtině ovšem nikoli. Překlada z angličtiny přičítám i chybný výběr slovesa *vyzvat* ve větě *Index byl stanoven tak, aby vyzval indexy, které neberu v úvahu udržitelnost...*, kde se původně jednalo o sloveso *challenge*. V dalších dvou případech nepřiliš vhodně zvoleného slova (*ukazovat ekologickou účinnost, metody prostorově prospěšný analýzy*) jsem nedokázala určit přímou motivaci. Pocházejí ze stejného textu jako předcházející zmíněné jevy, proto je možné předpokládat rovněž vliv angličtiny.

V jednom z textů je nepřesně použitý frazém *být v čudu (...díval se na mě divně. Jako, že by byl v čudu)*. V srbochorvatštině se obdobné vyjádření nevyskytuje, nicméně existují podobně znějící slova s významem, který by tomuto kontextu mohl odpovídat – *čudno* = *divně*, *podivně*, *čudo* = *div*, *zázrak* atp.

U dalších výrazů, které jsou v daném kontextu nevhodně použity (*aby zavrhly stopy, neokrasnější v kraji, v jejím rodilým domě, soudce pro přestupy, že má ten chladič nahoře*), jsem neodhalila žádnou spojitost s mateřským jazykem ani jiné konkrétní vysvětlení původu těchto chyb. Spojení *řekněme tomu*, použité v jednom z mluvených textů, vzniklo kontaminací dvou výrazů – *řekněme* a *dejme tomu*. O volbě slovesa ve vyjádřeních *ale nechtěl brát* a *prostě něk musí brát* již byla řeč v kapitole o morfologii.

2.5 Syntaktická rovina

Do této kapitoly zařazuji širokou problematiku tvoření vět a textu vůbec. V této oblasti se objevuje mezi oběma jazyky mnoho odlišností a je obtížné posoudit, do jaké míry zde působí jazykový transfer. Do tabulky jsou opět zahrnuty mluvené i psané texty.

tabulka 2.5:

chybný pád	vliv události na nich, ze strachu z krevní mstě, kteří se bitvě zúčastnili, velký vliv na výchově, narodili v Cetinji, historickou černohorskou metropoli	porovnává tvorba (2. p.), průměrná délky, očekávaná délka (2. p.), o pochybnostech (4. p.), existence Happy Planet Index	
	zůstal do dvě do rána, ona by prostě komandovala všem, si uvědomil všech možných chyb		
předložkové vazby	připomínku na grafickou úpravu, pokračoval do tety, smrdím na Taškent*, z naší pravý strany, z naší levý strany, důvody za smutek, dochází do rozkolu, (pochází) původně od rodu Tomičů, za něj se ještě dodnes váže legenda, za jeho rodinu se říkávalo, měla někoho ve partyzánech, onemocněla z tuberkulózi, Na referendu, za Silvestra, v následných čistek	změřen ze strany New Economics Foundation, zabito ze strany okipanských vojsk, a také ze strany domácích nacionalistických a fašistických formaci, zapáleny ze strany Italský a Četnický armády	o pochybnostech měření Ekologické stopy, určitá část údajů životní spokojenosti
	čtu deset knížek na měsíc, brečíš za ní		
spojování vět	je to poprvé, že byl změřen, od Podbišče, kde se dostihovali, potřeboval někde v čem se nebude tolik potit, ukazuje schopnost, jak přeměňují, První, co bych mohl namítnout, Pracuje jako stážista ve městským soudu, aby po roce onemocněla, Jako, že by byl v čůdu		
	píšu v tý hlavě jako že bych měl		
užití osobních zájmen	Z toho všeho výše uvedeného já mám jeden velký zmatek ve hlavě, Po „vyhrány“ první světové války ona se stává součástí, ono vlastně ukazuje, On měl tři syny, ony všechny byli, On z toho všeho byl zmatený		
	abychom tomu zabránili aby on padnul do deprese		

shoda	v jakém je stavu LETS v republice, kdo je zakládá, se životem jejích občanů (občanů státu), V roce 2007 byly prováděny systematické porovnání metody, všemu Černá Hora se stala pravidelnými příjemci, Cíl tyto práce podle autora bylo, ony všechny byli, ono (index) vlastně ukazuje
slovosled	<p>Úvod byl hezký napsan, v jakém je stavu LETS v republice, Z toho jeho pokus o objektivní měření se mi jeví jako problém, U státu, který tento průzkum nezahrnuje, údaje se musí čerpat z jiných zdrojů, že nám se bez Srbů bude vést lépe, Za 15 minut jsem, už tam stál u ní, čekal objed na mě, Tam měla všechno, Chodil tám sem, a díval se na mě divně, jaké si téma vyberu, Po celou dobu rozhovoru jsme byli sami ve domě, Díky tomu všemu Černá Hora se stala pravidelnými příjemci, Došlo i k změně státní vlajky, z ní totiž byla vymazaná hvězda, aby zavrhlly stopy po sobě, že po rozpadu Jugoslavie Černá Hora má také právo na svůj vlastní stát, Během 90letech zakládá si vlastní společnost, Z toho všeho výše uvedeného já mám jeden velký zmatek ve hlavě,</p> <p>který by ses podívala na něj -slovosled že ten prstě nák bude se trápit - ale ten asi nebyl připravený na to - slovosled tak jeden z nich muže si lehnout - slovosled</p>

Chybný pád

Do kapitoly o syntaxi jsem zařadila i špatné volby pádu. Domnívala jsem se, že jsou způsobeny odlišnou valencí některých slov. Ve skutečnosti je ale špatná volba pádu často pouze zdánlivá, v některých pádech je totiž použito srbochorvatských koncovek, které jsou různé od českých, a vzniká tak homonymie s tvary jiných pádů v češtině. Příkladem zde mohou být tato spojení: *vliv události na nich* (4. pád srbochorvatského ekvivalentu zájmena oni zní *njih*, což je v češtině tvar 6. pádu), *ze strachu z krevní mstě a kteří se bitvě zúčastnili* (podobně zde dochází k interferenci se srbochorvatským skloňováním ženských podstatných jmen zakončených na -a, kde genitiv má koncovku -e). Zde tedy jde spíše o špatnou volbu tvaru pod vlivem mateřštiny než o nesprávný pád.

Na spojení *vliv na výchově* se toto vysvětlení aplikovat nedá. V srbochorvatštině má akuzativ podstatných jmen ženského rodu končících na -a stejně jako v češtině

koncovku -u. Navíc protějšek slova *vliv*, *uticaj*, se také pojí se 4. pádem. Zde je tedy původ záměny pádu nejasný. Rovněž u vyjádření *se narodili v Cetinji, historickou černohorskou metropoli* je použití nekongruentních tvarů přídavných jmen hůře vysvětlitelný. Snad zde hraje opět roli podobnost tvarů 6. pádu srbochorvatských přídavných jmen (*istoriskoj crnogorskoj*) s tvary 4. pádu českých adjektiv.

Opravdová záměna pádu způsobená interferencí se vyskytla také, a to v mluveném projevu. V případě spojení *zůstal do dvě do rána* jde o náhradu genitivu nominativem, který se na tomto místě používá v srbochorvatštině (*ostao je do dva uveče*). V dalších dvou výskytech je vysvětlení opět sporné. *Si uvědomil všech možných chyb*: v srbochorvatštině se sloveso *shvatiti* váže stejně jako *uvědomit si* s akuzativem. Snad mohlo dojít ke smíšení vazeb s trpným tvarem *být si vědom* (koho čeho). *Ona by prostě komandovala všem*: srbochorvatský ekvivalent, *komandovati*, je rovněž vázán se 4. pádem, záměna zde tedy mateřštinou motivována není.

Zvlášť se zmíním o textu 2, který byl vypracováván za použití anglických zdrojů, což jej očividně ovlivnilo. Některé příklady toho jsem již uvedla v předchozí kapitole. Co se týče užití pádů, pravděpodobně jsou chyby v tomto textu způsobeny mechanickým překladem. Slova pak nejsou do věty funkčně zapojena (viz nominativ použitý na místě genitivu a akuzativu: *existence Happy Planet Index, porovnává tvorba, průměrná délky, očekávaná délka* či lokál místo akuzativu: *o pochybnostech*).

Předložkové vazby

V tomto oddílu se budu věnovat špatně užitým předložkám a celým předložkovým vazbám. V některých případech je zde interference silně pravděpodobná. Jde o tato spojení:

pokračoval do tety, Důvody za smutek, dochází do rozkolu, za něj se ještě dodnes váže legenda. Předložka *k* je v srbochorvatštině všeobecně méně používaná, často její funkci zastoupí prostý dativ či jiné předložky jako *prema* nebo *kod*. Zde je nahrazena dvakrát předložkou *do* a dvakrát předložkou *za*, jde v podstatě o počeštěné srbochorvatské vazby (*nastavil je do tetke, razlozi za tugu, dolazi do raskola, za njega se vezuje legenda*). Srbochorvatština také nemá předložku *pro*. Jejím významovým protějškem je předložka *za*, což se projevilo ve formulaci *brečíš za ní*. K této skupině patří i vazba *smrdět na něco*, která, ač se nevyskytuje v žádném z analyzovaných textů, je také součástí Andrijoiva idiolektu. V češtině bychom v tomto významu nejspíše použili 6. pád s předložkou *po*, kdežto Andrija se drží srbochorvatského *smrdjeti na nešto*. Dalším dokladem interference

je spojení *za Silvestra*, kde předložka převzatá z mateřštiny ovšem nezpůsobuje změnu v pádě. Stejným způsobem je vytvořena konstrukce *onemocněla z tuberkulózi*. Srbochorvatské znění *razboljela se od tuberkuloze* bylo doslova přeloženo a český bezpředložkový sedmý pád nahrazen předložkovým genitivem.

Sedmý pád je v Andrijových textech také často nahrazován vazbou *ze strany někoho*, a to u pasivních konstrukcí s vyjádřeným původcem děje (*změřen ze strany New Economics Foundation, zabito ze strany okipanských vojsk*). V srbochorvatštině je pro vyjádření příčiny či původce děje používáno vazby *od strane*. Překladem této vazby do češtiny vzniká další z charakteristických prvků Andrijova projevu.

Ostatní výskyty chybných předložkových vazeb nejsou pravděpodobně způsobeny interferencí. Snad jen fakt, že v češtině existují předložky *u* a *v*, které se každá pojí s jiným pádem, a v srbochorvatštině existuje *u*, které je významovým protějškem českého *v*, může někdy být trochu matoucí. Tak možná vznikly konstrukce *v následných čistek a měla někoho ve partyzánech*.

Dvakrát jsem zaznamenala vyjádření, kde předložka chybí. Jde o výskyty z textu 2, o kterém již byla řeč a kde, předpokládám, chyby vznikaly často kvůli překládání z angličtiny. Je pravděpodobné, že tomu tak je i v těchto případech.

Spojování vět

Co se týče spojování vět, narazila jsem na několik nevhodně zvolených spojovacích výrazů. Přímý vliv mateřštiny je však pravděpodobný jen v případě, kdy místo české spojky *kdyby* bylo použito výrazu *že by*, což se dá odůvodnit překladem ze srbochorvatského *da: Jako, že by byl v čůdu, píšu v tý hlavě jako že bych měl*. O odkazovacích výrazech s místním významem *kde* a *někde* jsem se zmínila již v předchozí kapitole. Zbylé výskyty považuji většinou za výsledek zjednodušení vztahů mezi větnými členy, kdy zvolený spojovací výraz odkazuje jen nepřesně: *ukazuje schopnost, jak přeměňují* (na místo *se kterou*), *První, co bych mohl namítnout* (na místo *proti čemu*). Nepravá účelová věta *Pracuje jako stážista ve městském soudu, aby po roce onemocněla* není jevem, který by se neobjevil i v projevu některých rodilých mluvčích.

Užití osobních zájmen

Na několika místech jsem se setkala s tím, že Andrija na předmět komunikace odkazuje osobním zájmenem *tam*, kde rodilý mluvčí k tomuto anaforickému odkazování použije spíše ukazovací zájmeno *ten* či *tento* výraz úplně vynechá (*abychom tomu zabránili*

aby on padnul do deprese, Po „vyhrány“ první světové války ona se stává součástí, On měl tři syny).

Srbochorvatština má poněkud odlišný systém ukazovacích zájmen, tvoří se od tří základů ov-, t- a on- a jsou významově rozlišena podle vzdálenosti předmětu komunikace v prostoru. V anaforickém použití se tyto rozdíly ovšem stírají a nejčastější je užití základu t-. Navíc podle Andrijových slov existuje tendence nepoužívat nadměrně ukazovací zájmena. Důvod pro toto zvláštní užití osobních zájmen je tedy jen stěží určitelný. Může spočívat snad ve snaze odlišit český projev od srbochorvatského.

Shoda

V této oblasti výskyt interference příliš nepředpokládám. Pokud se zde vyskytují omyly, přičítám je pouze momentální nesoustředěnosti. Například v textu 1, kde se mluví o fenoménu LETS (Local Exchange Trading Systems), neodkazuje Andrija k tomuto výrazu jednotně. Jednou s ním zachází jako se zkratkovým slovem a odkazuje v jednotném čísle, podruhé se podle původního nezkráceného tvaru drží množného čísla (*v jakém je stavu LETS v republice, kdo je zakládá*).

Slovosled

V Andrijově textu jsem se setkala s občasnými odchylkami od běžného českého slovosledu. Tyto odlišnosti nebrání v porozumění, a pokud se objeví v mluveném projevu, dají se většinou připočítat nepřipravenosti textu a nebudí zvláštní pozornost. V psaném textu jsou změny ve slovosledu nápadnější.

Stejně jako v češtině, i v srbochorvatštině je slovosled ve větě víceméně volný, je prostředkem aktuálního členění a gramatickou funkci plní jen v omezené míře. Také zde však existují některá ustálená pravidla a zvyklosti, které se od českých liší. Jiným způsobem se například řadí ve větě příklonky.

Postavení příklonek je také to, co v naprosté většině případů způsobuje v textech dojem jinakosti. Andrija často klade příklonky ve větě dál než za první přízvučný úsek. Také se projevuje tendence nerozdělovat od sebe zvrtná zájmena a slovesa, ke kterým patří

(Během 90let zakládá si vlastní společnost, Díky tomu všemu Černá Hora se stala pravidelnými příjemci, tak jeden z nich může si lehnout).

Naopak jednou jsem se setkala s rozdělením větného členu tak, že vznikla falešná skladební dvojice: *Z toho (důvodu) jeho pokus o objektivní měření* – význam je posunutý, v textu jde o *pokus o jeho objektivní měření*.

Několikrát je také slovosled příčinou pozměnění významu ve smyslu nechtěného zdůraznění některých větných členů jejich posunutím na konec věty: *Úvod byl hezký napsan, Po celou dobu rozhovoru jsme byli sami ve domě, já mám jeden velký zmatek ve hlavě*, či naopak jejich předsunutím před enklitika: *že nám se bez Srbů bude vést lépe*.

Vliv interference je v těchto případech velmi těžko posouditelný. Kromě řazení příklonek jsem nevysledovala žádnou systematictější tendenci k odchýlkám. Slovosled je v obou jazycích závislý na mnoha faktorech a nepodařilo se mi najít pravidlo, které by se dalo na slovosled v Andrijových českých textech aplikovat, a doložit tak přímý vliv mateřštiny.

Komentář k syntaxi psaných a mluvených textů

Písemné projevy jsou po syntaktické a textové stránce veskrze na dobré úrovni, jsou koherentní a plní svou komunikační funkci. Ve výstavbě a členění textu nevidím žádné problémy. Najdeme sice (především v textu 4) případy naprosto nesoudržných konstrukcí a nešikovných formulací, v poměru k rozsahu textu jde však o velmi malé množství. Souvisí to zaprvé s tím, že části textů jsou sestavovány za pomoci anglických zdrojů, o čemž už byla řeč dříve, zadruhé s všeobecnou tendencí k „lenosti“. Pokud výpověď plní komunikační funkci, není nutné ji zdokonalovat do správného tvaru (např. *Černá Hora je nejvýznamnějším vývozu v tomto období byl pravděpodobně emigrantů nebo do před pár desetiletí*).

Syntax mluvených projevů se od psaných přirozeně liší (alespoň pokud jde o ty nepřipravené). Její charakteristické prvky shrnula např. Svatava Machová v článku *Syntax obecné češtiny* (Machová, 2008: 314n.): „K všeobecným znakům syntaxe mluvené řeči (...) patří: neplná realizace syntaktických konstrukcí, nedostatečně precizované vyjádření syntaktických vztahů, nedostatečná ostrost hranice mezi větami a větnými celky. Hlavní syntaktické odchylky textů mluvených od textů psaných lze shrnout do následujícího výčtu: kontaminace, elipsy kontextové a především situační, četné parenteze a vycpávková slova, různé typy korekce vyřčeného, opakování motivované a nemotivované, parcelace, kompletace, osamostatňování větného členu, dodatečné připojování, anakolut, aposiopese, adordinace všeho druhu, nadbytečné užívání konektorů, hojné kontaktní výrazy, četné

nepravé věty vztahné, neobvyklé slovosledné pozice především příklonek, užití významově nevyhraněných spojovacích prostředků.“

Mnoho z těchto prvků se samozřejmě vyskytuje i v rozebíraných textech. Vzhledem k této uvolněnosti mluvených textů je ovšem složité určit, kde se jedná o projev nekompetence v cizím jazyce a kde o běžný způsob vyjadřování. Do tabulky jsem vybrala několik jevů, které jsem pokládala za odlišné od typického projevu rodilého mluvčího. Ostatní změny ve slovosledu, vyšínutí z vazeb, vynechání či opakování slov a konstrukcí považuji za běžné znaky mluvenosti

ZÁVĚR

Analýza Andrijových textů potvrdila, že transfer je významným činitelem při osvojování cizího jazyka. Jeho negativní projevy, přestože v omezené míře, jsou patrné i po mnoha letech aktivního používání češtiny. Ač je všeobecně vzato úroveň jeho mluveného i psaného jazyka velmi dobrá, zvláště v písemném projevu se (většinou) rodilých mluvčích nevyrovná.

Charakteristickou je pro Andrijovy texty nevyváženost. Rozdíly v úrovni jazyka mezi jednotlivými texty, nebo dokonce mezi pasážemi jednoho textu jsou někdy dosti znatelné. Velký vliv na úroveň textu má soustředěnost a vůle k autokorekci. S tím souvisí fakt, že většina chyb, které se vyskytnou, nemá plošný charakter a dají se zařadit do kategorie chyb v performanci, jak o nich mluví J. Hendrich (Hendrich, 1988: 366).

Je ovšem pravda, že v některých oblastech je výskyt chyb častější. Jak vyplývá z rozboru, poměrně největší počet chyb se objevuje v pravopisu, především jde o psaní i/y a o vyznačování délky samohlásek. Častým nedostatkem psaného projevu je také používání nespisovných tvarů ve formálních textech. Co se týče lexika, na žádné plošně rozšířené chybné jevy jsem nenarazila. Na úrovni věty je pak největším problémem slovosled.

Ostatní chybné projevy pokládám většinou za závislé na míře soustředěnosti. Mohu ovšem jmenovat některá zažitá vyjádření, která již patří k charakteristice Andrijova projevu, jedná se například o tvar zájmena *tyto* či vazbu *ze strany*. Typické je pro něj také míšení útvarů jazyka, a to jak v morfologické, tak v lexikální rovině, tzn. pro Čecha neobvyklé užívání knižních výrazů v neformálním a naopak hovorových ve formálním projevu.

V mluveném projevu se vyskytuje málo problémů. Je pravda, že na něj většinou nejsou kladeny takové požadavky na přesnost jako při psaní. Výslovnost hlásek je v pořádku, odlišnost od projevu českého mluvčího plyne hlavně z výraznější intonace a rozdílů v přízvukování. Vyšší úroveň mluveného projevu je dána dlouhodobým každodenním používáním češtiny a pozitivně zde působí asi i genetická blízkost jazyků.

Při analýze chyb v textech jsem se zaměřila na transfer a v mnoha případech se jeho vliv potvrdil, a to ve všech rovinách jazyka. Nejintenzivněji (ve srovnání s jinými příčinami) působí podle mého názoru v pravopisu, intonaci, při výběru lexika a používání předložkových vazeb. Jeho působení není vždy jednoznačné, jako příčinu chyby ho lze označit v různých oblastech s různou pravděpodobností. Někdy jde nepochybně o přímý

vliv mateřštiny, například při záměně srbochorvatských slov za česká, jinde se vlivy více či méně mísí a je těžké určit, zda za tou či onou chybou stojí právě návyk z mateřštiny.

Předpoklad, že tam, kde se jazyky shodují, působí transfer pozitivně, a tam, kde se liší, negativně (viz Daněk, 2009: 187), nemohu potvrdit stoprocentně. Objevila jsem i oblasti, kde by podle tohoto východiska neměly vznikat chyby, nicméně vyskytly se. Je ovšem možné, že působení transferu zde bylo potlačeno ve prospěch jiných strategií, jako například snahy o odlišení jazyků, hyperkorektnosti apod.

Transfer tedy samozřejmě není jediným faktorem ovlivňujícím vznik chyb. Jak jsem již zmínila, mnoho z nich by bylo odstranitelných při vyšší míře soustředěnosti na jazykovou správnost. Jde o strategii, kdy komunikační cíl srozumitelného předání sdělení je upřednostňován před celkovou korektností textu. S tím souvisí i velký vliv obecné češtiny na některé prvky Andrijova projevu. V jednom případě jsem doložila i působení vnitrojazykového transferu (chybné analogie) a narazila jsem také na potíže vzniklé mechanickým překládáním z angličtiny.

Osvojování a samotné užívání cizího jazyka je velmi komplexní problematika a vyslovit jednoznačný soud o roli transferu v této oblasti je takřka nemožné. Určit poměr působení pozitivního a negativního transferu je komplikované z toho důvodu, že chybová analýza sice může doložit existenci interference, ale zjistit „nevýskyty“ chyb je poněkud složitější. Předpokládalo by to možnost predikce toho, kde by se chyby mohly vyskytnout, a ta byla již v minulosti právem zpochybněna.

Na úplný závěr tedy znovu konstatuji, že Andrijova produkce českého jazyka je na vysoké úrovni, především rozsah slovní zásoby a schopnost variantnosti vyjadřování. Nedostatky, kterých je možné si všimnout, nijak nebrání v dosažení komunikačního cíle. Vzájemná příbuznost jazyků v jeho případě sehrála podle mého názoru hlavně pozitivní roli a působení interference je díky dlouhodobé jazykové praxi z velké části odstraněno. Prostor k dalšímu zdokonalování vidím v psaném formálním textu. V jiných útvarech by odstranění všech odlišností podle mého názoru jen zničilo osobitost Andrijova projevu.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

(řazeno abecedně)

ARABSKI, Janusz (ed.) 2006. *Cross-linguistic influences in the second language lexicon*. Clevedon, England Buffalo : Multilingual Matters, 2006. ISBN 1-85359-856-9.

ČECHOVÁ, Marie et al. 2000. *Čeština – řeč a jazyk. 2.*, přepracované vydání. Praha : ISV nakladatelství, 2000. ISBN 80-85866-57-9.

DANĚK, Jan 2009. Možnosti predikce negativního jazykového transferu. „*Bohemistika*” [online]. 2009, no. 3 [cit. 2011-05-24]. Dostupný z WWW: <http://www.czbohemistika.booo.pl/artykuly/2009/ART_Danek.pdf>

GREPL, Miroslav et al. 1995. *Příruční mluvnice češtiny*. Praha : Lidové noviny, 1995. ISBN 80-7106-134-4.

GASS, Susan M; SELINKER, Larry (eds.) 2008. *Second language acquisition: an introductory course*. 3rd edition. New York : Taylor & Francis, 2008. ISBN 0-805-85498-3.

HANSEN EDWARDS, Jette G.; ZAMPINI Mary L. (eds.) 2008. *Phonology and second language acquisition*. Amsterdam, Philadelphia : John Benjamins Publishing Company, 2008. ISBN 90-272-4147-3.

HENDRICH, Josef et al. 1988. *Didaktika cizích jazyků*. Praha : SPN, 1988.

HRDLIČKA, Milan 2002. *Cizí jazyk čeština*. Praha : ISV, 2002. ISBN 80-85866-98-6.

CHODĚRA, Radomír; RIES, Lumír 1999. *Výuka cizích jazyků na prahu nového století*. Ostrava : Ostravská univerzita, 1999. ISBN 80-7042-173-8.

CHODĚRA, Radomír 2006. *Didaktika cizích jazyků. Úvod do vědního oboru*. Praha : Academia, 2006. ISBN 80-200-1213-3.

JENÍKOVÁ, Anna 2002. *Srbsko-český a česko-srbský slovník*. Voznice : Leda 2002. ISBN 80-7335-010-6.

JOHNSON, Keith; JOHNSON, Helen (eds.) 2002. *Encyclopedic dictionary of applied linguistics: a handbook for language teaching*. Blackwell Publishing, 2002 (first edition 1998). ISBN 0-631-21482-8.

KADERKA, Petr; SVOBODOVÁ, Zdeňka 2006. *Jak přepisovat audiovizuální záznam rozhovoru? Manuál pro přepisovatele televizních diskusních pořadů* [online]. [cit. 2011-05-24]. Dostupný z WWW: <<http://ujc.dialogy.cz/?q=node/89>>.

Matica CG: Crnogorskim jezikom govori 38,2 odsto građana. *Blic online* [online]. [cit. 2011-05-24]. Dostupný z WWW: <<http://www.blic.rs/Vesti/Drustvo/196544/Matica-CG-Crnogorskim-jezikom-govori-382-odsto-gradjana>>

MACHOVÁ, Svatava 2008. Syntax obecné češtiny. „*Bohemistyka*” [online]. 2008, no. 1–4 [cit. 2011-05-24]. Dostupný z WWW: <http://www.czbohemistyka.boo.pl/artykuly/2009/ART_Danek.pdf>

ODLIN, Terence 1997. *Language transfer: cross-linguistic influence in language learning*. Cambridge University Press, 1997 (first edition 1989). ISBN 0-521-37809-5

PETR, Jan et al. 1986. *Mluvnice češtiny (1)*. Praha : Academia, 1986.

.
Sborník Asociace učitelů češtiny jako cizího jazyka (AUČCJ) 2005–2006. Praha : Akropolis, 2006. ISBN 80-86903-37-0.

SEDLÁČEK, Jan 1989. *Stručná mluvnice srbocharvátštiny*. Praha : Academia, 1989. ISBN 80-200-0171-9.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A (psané texty):

text 1

text 2

text 3

text 4

Příloha B (mluvené texty):

text 5

text 6

text 7